

Marit Christensen:

**Quiet Quitting,
generasjon Z
og arbeidslivet**



Side 15

Intervju med årets
festivalregissør:

**Erik Gandini –
Money for nothing
Chat GPT for free**

Side 10-11

KÅKÅ | nomics



Nordens **største,**
beste og morsomste
økonomifestival
arrangeres for
sjuende gang
25.–28. oktober!

Kristin Halvorsen:

**Hva jeg kunne
tenke meg å spørre
Nicolai Tangen om**

Side 7

Elisabeth Eide:

**Verdens største
land med vekst –
økonomi og svekket
demokrati**

Side 9



Festivalprogram i midtsiden!

↓ Arrangører

KÅKÅ Administrasjon:



Cornelius Middelthon
Daglig leder



Jørg Arne Jørgensen
Redaktør og festivalsjef
for KÅKÅnomics



Jan Inge Reilstad
Kunstnerisk leder



Annelin Müntzer-Høyvik
Designer og markedsjef



Torje Fanebust Ås
Medieprodusent



Ellisiv Tveit
Koordinator

KÅKÅ|nomics Redaksjonskomité:



Klaus Mohn
Rektor, UiS



Silje Haus-Reve
Førsteamanuensis,
Handelshøgskolen ved UiS



Ola Kvaløy
Dekan,
Handelshøgskolen ved UiS



Tom Hetland
Kommentator og tidl. sjef-
redaktør i Aftenbladet



Margrethe Vika
Leder kommunikasjon,
E11eve

KÅKÅ *Kveruland
KATE drosalen*

Universitetet
i Stavanger | **HANDELSHØGSKOLEN VED UIS**



↑ Vingtor Arbeidsbar Børehaugen 1



↑ Blåveis Sørregata 22



↑ Påfyll Kirkegata 36



↑ Gaffel & Karaffel Øvre Holmegate 20



↑ MS Sandnes Skagenkaaien v/ Tollboden



↑ Fiskepiren



↑ Stavangeren Vaisenhusgata 37

↙ Årets scener

Festivalscenene er som alltid i Stavanger sentrum, med kort gangavstand fra hverandre. Vingtor Arbeidsbar, Blåveis og Fiskepiren blir benyttet som festivalscener for første gang i år.

↓ Festivalkontor

I år finner du festivalkontoret på **Sølvberget**, inngang v/ Steinkargata. Hvis du har kjøpt festivalpass, er det her du får festivalarmbåndet. OBS! Du må hente festivalarmbåndet innen det skal tas i bruk på arrangementene.

På festivalkontoret finner du oppdaterte dagsprogram!

Åpningstider festivalkontor:

Tirsdag 24.10	kl 15 – 18
Onsdag 25.10	kl 10 – 21
Torsdag 26.10	kl 10 – 21
Fredag 27.10	kl 10 – 21
Lørdag 28.10	kl 10 – 19

↓ Billetter og festivalpass

Enkeltilletter til arrangementene kjøpes på www.kknomics.no. Her kan du bruke kort eller Vipps til å betale. Du kan få hjelp til å kjøpe billetter på festivalkontoret. Se åpningstider over.

Festivalpass er utsolgt. Nå er det enkeltbilletter som gjelder.

Ordinær	kr 1.650,- UTSOLGT!
A-fordel	kr 1.300,- UTSOLGT!
Honnør	kr 1.100,- UTSOLGT!
Student	kr 500,- UTSOLGT!

Med **festivalpass** går du fritt inn på alle arrangementer, så sant det er ledig plass. Du kan hente ut billett i forkant, for å sikre deg plass. Dette gjør du på samme måte som ved vanlig billettkjøp på www.kknomics.no. Velg billettkategori "Med festivalpass". Billettgebyr kr 20,- påløper.

Obs! *Konferansen for økonomisk politikk* på torsdagen har eget billettsalg med rabattert pris for de som har festivalpass.

↓ Program

Programmet finner du i midtsiden av denne festivalavisen. Obs! Endringer i programmet kan ha skjedd etter avisen ble trykket. Oppdatert program finner du alltid på www.kknomics.no



↓ Festivalavis

Redaksjon:
Jan Inge Reilstad, ansvarlig redaktør
Annelin Müntzer-Høyvik, grafisk designer og redaktør
Jørg Arne Jørgensen, redaktør

Trykket 13. oktober 2023
Innstikk i Stavanger Aftenblad 21. oktober 2023

I 2005 klaget Norges Venstrekvinnebladets avistegner Finn Graff inn for PFU, de mente tegningen hans var skikkelig ekkel og seksualisert, etter at han avbildet Erna Solberg og Carl I. Hagen som kopulerende svin, med Lars Sponheim som inseminatør, som fører Hagens stive penis inn i Solberg bakfra.

Tegneren selv gjemte i første omgang verket for familien, de er hans første kritiske instans, og ville nok sensurert, sa han etterpå. I ettertid angret Graff kun på én ting, og det var at Sponheim, som jo var den offensive kobleren for en ny landbrukspolitikk med Høyre som mor og Frp som far, var sauebonde og ikke svinebonde. I karikaturtegningenes ypperlige verdenshistorie har Norge ellers temmelig lite å by på.

Finn Graffs satiriske karikaturtegning har historiske røtter tilbake til karnevalet. Det er en form for karnevalessk avkroning som foregår i karikaturen; folket er smarte, keiseren er naken, kongen en idiot, bunnlinja er dyrisk og naturlig for hoffet både på Slottet og på Stortinget, og «den som vet hvordan pølser og politikk lages», osv.

Joda, det blir debatt om politikernes habilitet under årets KÅKÅnomics, og hva det gjør med borgernes tillit til eller forakt for politikerne, og hvilke utfordringer det skaper for demokratiet. De samme politikerne som i 2023 florerer i alskens realityshow og eksellerer på SoMe. Vi får som kjent de politikerne vi fortjener, og som Mímir Kristjánsson sier det i en enmannsenquete her i avisa: «Folkevalgte svarer til folket. Da må folket helst vite hvem de er. Reality og sosiale medier er to måter å nå ut til folk på». Men kan alle disse ikke-politiske rollene som politikerne så grådige omfavner, f.eks. selfiene i SoMe-kulturen og habilitetsforståelsen i privatøkonomien, ha noe med hverandre å gjøre – er ikke begge deler en form for årelating av homo politicus og et anstendig og troverdig politisk-økonomisk vesen? *It's the democracy, stupid!*

KÅKÅnomics spør selvsagt hvorfor Norge ikke gjør som andre land vi liker å sammenligne oss med: Innfører et lobbyregister, hvor vesentlig interaksjon mellom politikere og næringsinteresser blir loggført og offentliggjort? Hva gjør vi for å gjenopprette tilliten til politikerne, hvis politikerne ikke selv gidder å ta et tak for å gjenskape den?

Karikaturtegneren, humoristen og satirikeren er vår tids hoffnarr, altså de som har lov til å fortelle makta sannheten om dem selv og deres gjerninger – uten å bli uthengt, fengslet eller skutt. De som kan få maktpersonene til å le av seg selv, og slik hjelpe dem på vei til å bli bedre og mer forstandige maktmennesker. Det er derfor en sann glede at vi til årets festival har fått med oss landets ledende satirikere i Nyhetskanalen 5080, med Markus Gaupås Johansen og Sturle Vik Pedersen som live nyhetsankere, som to kvelder byr på spesiallaget satire om den politiske økonomien i 2023. Så får vi se om det endrer på verden!

En festival som KÅKÅnomics er uansett en moderne versjon av karnevalet, hvor det er lov til å snu opp ned på samfunnet, endevende den politiske og økonomiske makten, la folket komme til orde med sine innvendinger og forestillinger. Vi lager som vanlig festivalen på folkelige utesteder med lav sceneterskel, hvor det er anbefalt å gi høylydt uttrykk for det som er på hjertet og i sin-

net, gjerne i form av gode spørsmål. Men latter og buing kan skje, det vet vi.

Karnevalet, latterfestene og årstidsfestene var middelalderens temporære offentlighet lenge før begrepet ble myntet, nettopp gjennom mulighetene for folk flest til å treffes, som de seinere skulle gjøre på kaffehusene og ølhusene utover 1600-tallet og helt opp til vår tid. I 2023 burde vi forstå så godt, at det representative demokratiet, hvor alle innbyggere velger noen få politikere til å representere seg selv, bare er skjelettet i demokratiet, at det er den store samtalen som foregår resten av de fire åra mellom stemmesedlene som er de kjøttfulle musklene i demokratiet. Altså det som filosofen Jürgen Habermas har kalt for det deliberative demokratiet, og som vi i KÅKÅ ofte kaller for uenighetsfelleskapet. Den fysiske møteplassen har aldri vært viktigere.

CICERO – Senter for klimaforskning, og også medlem av Klimautvalget 2050. Hun vil nok spørre om Oljefondet holder seg til Stortingets mål for fondet; om at selskapene fondet investerer i oppnår netto nullutslipp i 2050? Vi er litt spent på svaret.

Årets festival byr som vanlig på mange røde tråder og temabølger: «Fattigdom, ulikhet og dyrtid», «Klima, natur og bærekraft», «Idealisme og nytenking», «Oljå & det grønne skiftet», «Økonomien i det utvida kulturbegrepet», «Helse, psykologi og økonomi», «Fremtidens arbeidsliv», «De superrike, Sveits og skatteflyktingene», «India, Kina og verdensøkonomien», «Al, Al, Al», med mykje, mykje meir.

Fenomenet *Quiet quitters* skal under lupen, som har over 700 millioner visninger på

Samfunns- festivalenes mor for sjuende gang!

Av Jan Inge Reilstad og Jørg Arne Jørgensen
Kunstnerisk leder og festivalsjef

Vell Det skal for første gang overrekkes en offentlig utredning under festivalen, når Klimautvalget 2050 ved sin leder Martin Skancke overrekker til klima- og miljøminister Espen Barth Eide sine vurderinger av de veivalgene landet står overfor, for å kunne nå målene om å bli et lavutslippssamfunn innen 2050. Som vi hiittil knapt har gjort en dugelig døytt for å få til, og som fortsatt regjeres av symboltiltak som elektrifisering av oljenæringen – som vi selvsagt også tar debatt på under KÅKÅnomics 2023.

I samme rennet inviterer vi til debatt om alle disse dyre og ofte veldig gode og kunnskapsrike offentlige utredningene brukes til noe annet enn å fyre for kråka, av de ideologiske, mediedrevne og partiopphengte politikerne som har bestilt dem?

Det skal ha vært Honoré de Balzac som en gang sa: «Behind every great fortune there is a great crime». Vi skal ikke begi oss inn på om dette stemmer om vår rikdom her til lands, men vi har altså et Pensjonsfond (oljefond) en god del større enn de fleste andre land, etter strålende god forvaltning av oljepengene.

Når oljefondssjefen igjen besøker festivalen var det derfor naturlig å spørre om Kristin Halvorsen ville ta samtalen med Nicolai Tangen. Hun er tidligere finansminister og direktør for

TikTok. Vi tror fort Generasjon Z er en selvsk og lat arbeidsgenerasjon, men kan det heller være at de på årvåkent og intelligent vis nekter å arve den heseblesende og utarmende arbeidskulturen og -miljøet som vi har skapt, og som har gitt økende sykefravær av depresjon, og et vell av mentale helseproblemer, også i Norge og Norden?

«Jobblykke, borgerlønn og fremtidens arbeidsliv» står nødvendigvis på menyen det året ChatGPT ble introdusert, og automatiseringen tok et ytterligere knepp. For en venstrepolitisk økonom som Yanis Varoufakis er borgerlønn, eller *Basic Universal Income*, svaret, for han mener at alle mennesker egentlig er med på å skape alt som produseres.

Vi kan for øvrig by på selveste Thomas Seltzer, som kommer til KÅKÅnomics for første gang, med et aldeles nyskrevet foredrag om AI og den bekmærke ideologien det bygges på.

Vi spør også om det er vi eller de rike som er blitt Sveiteseblinde, når vi bl.a. inviterer til følgende programpost: «Har vi jagd rikingene fra landet?».

For første gang byr KÅKÅnomics på egen festivalregissør, når Erik Gandini velger å ha norsk premiere på sin nye film, «After Work», under festivalen (fredag 27 oktober). Den følges opp med en debatt seinere på kvelden. Dagen

etter viser vi også den omdiskuterte «The Swedish Theory of Love», også den med en oppfølgingsdebatt, om «Den nordiske statsindividualismen». Det er for øvrig et lengre intervju med regissøren i denne festivalavisa.

Ola Kvaløy stiller med en veritabel supergruppe bestående av Morten Abel, Dag Vagle, Erlend Aasland og Børge Fjordheim i det som er blitt et sterkt og lokalt tuftet konsertprogram, som avrundes med det rytmisk feite Blåsenborg Rekreasjonslag.

Festivalavisa løfter ellers frem noen av de 80 programpostene og noen av deltagerne under årets festival. Det endelige festivalprogrammet kommer som midtside i Aftenbladet lørdagen før festivalen, den 21. oktober. I denne avisa møter du mange av landets sterkeste skribenter fra mer akademisk hold, med tekster om alt fra; generasjon Z og arbeidslivet; hva lesere av norsk skjønnlitteratur får inntrykk av er de viktigste problemstillingene i norsk økonomi; om Stavanger faktisk trenger et nytt innovasjonsdistrikt, og så vidare.

Den myndige redaksjonskomiteen består, med Margrethe Vika som siste tilskudd i år, og dermed med bedre innsikt i næringsliv og ledelse. Etter sju år med jungeltelegraf er KÅKÅnomics i 2023 under stimulerende press fra alle kanter om programsamarbeid. Nettverket vårt vokser eksponensielt i alle retninger. Økonomi er samtidig gått fra å være en særinteresse til å være på alles lepper; strømpriser, inflasjon, dyrtid, renter, bolig, pensjon... Det kan godt være vi må uppe gamet i 2024, utvikle programflaten med mulighet for eksterne å utvikle programposter under KÅKÅnomics-formatet. Følg med!

Vi er et nytt lag i KÅKÅ kverulantkatedralen i 2023. Marked, teknisk og administrasjon er vesentlig styrket. Støttespillerne er flere. KÅKÅ har beveget seg fra å være et spesielt frimodig og eksperimentelt debatt- og litteraturhus til å bli landets ledende arrangør av samfunnsfestivaler med kunnskaps- og visdomsorientering. I juni 2023 laget vi for første gang den nordiske filosofi- og vitenskapsfestivalen Wonderful World (snart foreligger "early bird" festivalpass til 2024). Vår visjon er at våre festivaler tilfører den norske offentligheten og det norske folk noe den tidligere manglet.

Programavdelingen er fordoblet. Kunstnerisk leder er som noen aner oppflasket på mistankens hermeneutikk og sofistisk retorikk, og som Jakob i evig henført kamp med gud. Mens den nye festivalsjefen er en spirituell idealist som finner harmoni og glede i hver minste ting, særlig naturen, og som hver eneste dag får synet som han omsetter til memes på diverse sosiale medier. Det er spennende dager!

Vi retter en særlig takk til alle våre frivillige, til våre støttespillere og samarbeidspartnere, ikke minst til våre kunnskapsrike og formidlingskåte økonomer og vise eksperter, men aller mest til vårt fantastiske og dedikerte publikum!

God lesning og velkommen til det sjuende KÅKÅnomics – samfunnsfestivalenes mor! ■

Tusen takk til våre støttespillere som gjør det mulig for oss å arrangere festival;

Universitetet i Stavanger | HANDELSHØGSKOLEN VED UIS

equinor

Sparebanken Vest

Lyse

Deloitte.

FRITT ORD

TDV

HERFO

SMEDVIG

SKAGEN
Del av Storebrand

ESPEDAL

L3

Stavanger Aftenblad

Kraft Finans
Vi forvalter din formue

EAST SIDE

FINANSMARKEDSFONDET

Tekna

Kolumbus

KLASSEKAMPEN

EIKUND

Söderberg & Partners | Wealth Management

Stavanger kommune

Rogaland fylkeskommune

Kulturdirektoratet

Den nordiske festivalen
for filosofi & vitenskap

Wonderful World

30. mai – 2. juni 2024



"Early Bird" FESTIVALPASS kr 1.275,-

Tilbudet gjelder kun frem til jul!
Ordinær pris etter jul kr 1.825,-
A-fordel 1.445,- / Student & honnør 925,-

Psst! Vil du gi bort et festivalpass i julegave?

Gaveeske med festivalarmbånd kan
kjøpes på festivalkontoret på Sølvsberget
under KÅKÅnomics!

Ein heilt ny festival – om vitskap og
filosofi!?! Off Broadway, i Stavanger
øst!?! I juni!?! Bra eg ikkje jobbar som
spåmann, for mine spådommar slo
på ingen måte til. Overalt eg gjekk,
var det masse folk. Inne og ute var
det skikkeleg festivalstemning!

– Jan Zahl, Stavanger Aftenblad



Wonderful World – den nordiske festivalen for filosofi og vitenskap ble arrangert for første gang i juni 2023 – etter samme oppskrift som KÅKÅ | nomics; fire dager proppet full med inspirerende foredrag, samtaler og debatter med de fremste eksperter på sine felt.

Vi gjentar suksessen i 2024 – igjen med Tou i Stavanger øst som hovedarena!

www.wonderfulworld.no

KÅKÅ *Kveruland
KATE droslen*

US Universitetet
i Stavanger

Tou

Vekst eller nedvekst?

Økonomisk vekst har manglar som mål på velferd og utvikling, men er vanskeleg å erstatte.

Frå kritisk hald får eg stundom høyre at økonomar flest har ei snever tilnærming til velvære, velferd og livskvalitet. Instinktivt rykker eg til, og innvender at økonomifaget byr på ei stor og kraftig verktøykasse som kan betre forståinga av både menneskenatur og samfunnsstruktur. Men etter å ha tenkt over saka eit par tiår, skal eg likevel innrømme at kritikarane kan ha eit poeng og to.

Økonomar er opptekne av å telje og måle. Problemet er at fenomen som livskvalitet er vanskelege å fange i eit tal. Difor ender ein gjerne opp med å måle noko som ligg nær, og som let seg måle. Dette er nok ein viktig grunn til at faktorar som produksjon, inntekt og forbruk gjerne får stor plass når økonomar resonnerer om velferd.

Den overskyggande indikatoren på nasjonalt nivå er BNP, eller bruttonasjonalprodukt, som måler verdien av alle varer og tenester som blir produsert i eit land i løpet av eit år. Høyre du omgrepet økonomisk vekst, så er det som oftast å forstå som prosentvis årleg endring i BNP. Denne tilnærminga til vekst og velferd er ikkje fullstendig på jorden. Mangt og mykje av det som er viktig for vårt levesett er omfatta av eit slikt materielt mål på velstand. Samstundes er det viktige aspekt ved individuell og sosial velferd som slepp unna.

Til dømes er måling av materiell verdiskaping avgrensa til varer og tenester som blir omsett i ein marknad. Dette inneber at all ubetalt eigeninnsats i eller utanfor heimen ikkje vil bli rekna med i bruttonasjonalproduktet, og dermed heller ikkje i grunnlaget for måling av vekst og framgang. Til dømes gjeld dette husarbeid, hagearbeid, samt ubetalt omsorg for barn, sjuke og tilårskomne. På mange slike

område blir det altså skapt verdier som slepp unna dei gjengse måla for økonomisk aktivitet.

Sjølv om velferd og vekst heng saman med inntekt og forbruk, så kan samanhengen være både variabel og ustabil. Ei dobling av inntekta betyr til dømes meir for den opplevde levestandarden om du er fattig enn om du er rik. På samfunnsnivå burde ein difor kanskje legge større vekt på vekst for dei fattige enn for dei rike. Bruttonasjonalproduktet gjer ikkje slike skilnadar, og viktige nyansar rundt utviklinga i velferd står dermed i fare for å slepp unna.

Med store utfordringar knytt til klimaendring og tap av natur har søkelyset blitt retta mot vår iver etter materiell framgang som den store syndaren, og mot manglane ved bruttonasjonalproduktet som velferdsmål. Drivet etter materiell økonomisk framgang har sett natur og ressursar under stadig større press, med aukande risiko for utarming, utrydding, øydelegging og klimaendring som resultat.

Det er femten år sidan Joseph Stiglitz ble beden av den franske presidenten om å leie ein kommisjon som skulle greie ut alternative mål på økonomisk aktivitet og sosial framgang.

Her argumenterte ein for ei større vekt på livskvalitet (lykke) og berekraft i mål på velferd og utvikling. Sluttrapporten fekk stor merksemd ved publiseringa, men innverknaden på praktisk politikk har i ettertid vore avgrensa.

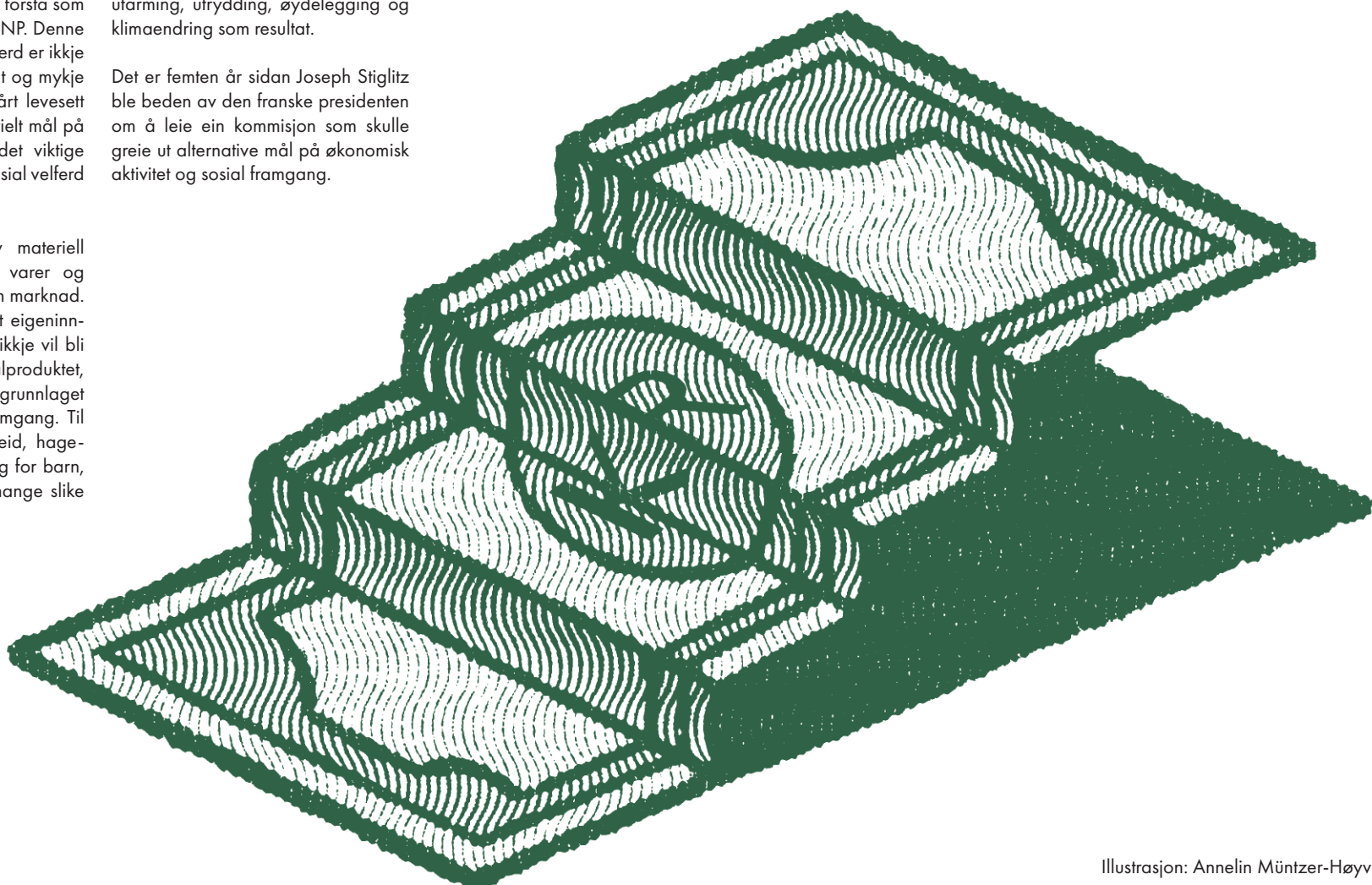
Kritikken mot den tradisjonelle tilnærminga til materiell økonomisk verdiskaping og vekst står likevel ved lag. Fleire alternativ blir no undersøkt og utforska av politikarar og forskarar, og gitt opphav til omgrepet de-growth, eller nedvekst på norsk. Kritikken mot materiell vekst er korkje sameint eller konsolidert, men utforskinga av alternativ til BNP som mål på velferd og utvikling er ein fellesnemnar som fortsatt held stand. Drivet etter eit betre liv ligg djupt i menneskenaturen, og pregar åtferd både på individuelt nivå og på samfunnsnivå. I ein moderne marknadsekonomi er materiell velferd knytt til omfanget av forbruk, og dette gjer inntekt og produksjon til sentrale indikatorar for velferd og framgang.


Marknadsbaserte materielle mål på velferd har store manglar, og kan samstundes redusere merksemda rundt store samfunnsutfordringar som

klimaendring og naturtap. Korleis omsynet til materielle verdier skal balanserast mot omsynet til opplevd velvære og større samfunnsutfordringar er spørsmål som fortsatt er tent med kontinuerleg merksemd, gjennom forskning, debatt og politikutforming. ■



Av Klaus Mohn @mohnitor
Rektor og professor,
Universitetet i Stavanger





**Handelshøgskolen ved UiS huser
ikke bare flere av landets fremste
forskere innen økonomi- og
ledelsesfag, vi vil også ha faget
ut til folket!**

Derfor er det ikke tilfeldig at Nordens største og morsomste økonomifestival nettopp finner sted i Stavanger – med Handelshøgskolen ved UiS som partner og medarrangør.

Nyt festen!

Hva jeg kunne tenke meg å spørre Nicolai Tangen om.

Av Kristin Halvorsen

Direktør ved CICERO Senter for klimaforskning

Nicolai Tangen leder et av verdens største fond – 15 000 milliarder kroner som er investert i mer enn 9000 selskaper over hele verden.

Fondet har mer enn femten års erfaring med å forstå hvordan de skal forholde seg til klimarisiko.

Regjeringen og Stortinget har økt sine ambisjoner om hvordan Oljefondet skal være verdensledende i å forstå klimarisiko, og fondet har dette målet:

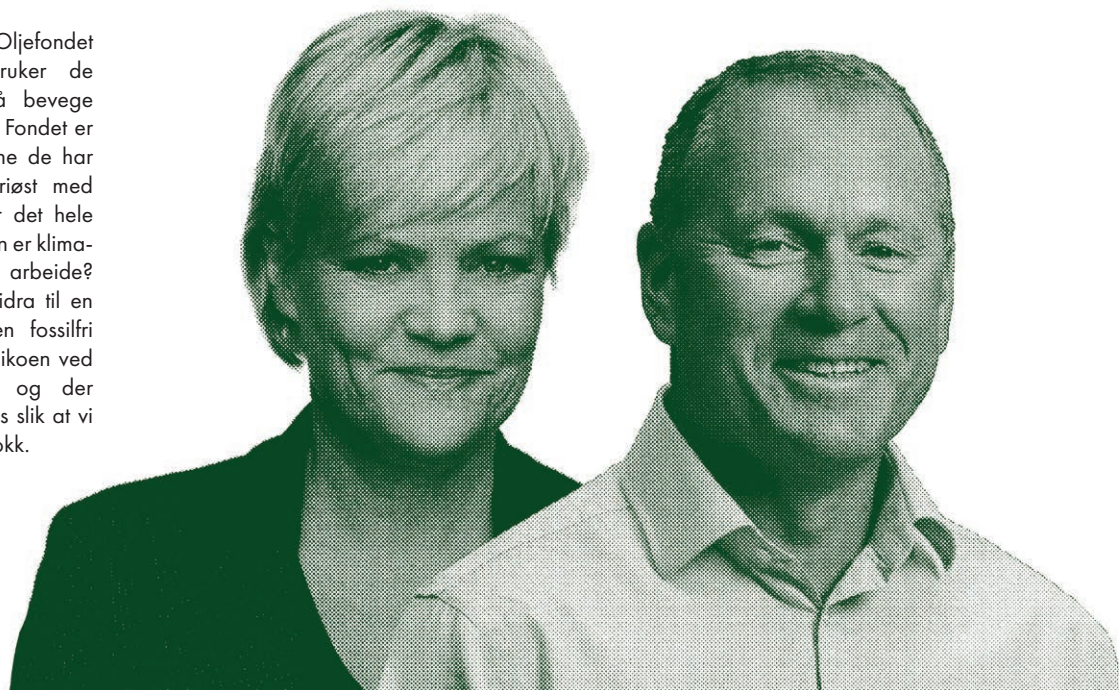
Målet for vår ansvarlige forvaltning er å arbeide for at selskapene i investeringsporteføljen innretter virksomheten slik at den er forenlig med globale netto nullutslipp i tråd med Parisavtalen. Det er vår ambisjon at selskapene vi er investert i oppnår netto nullutslipp innen 2050.

I 2050 skal så godt som alle klimagassutslipp være borte. Det betyr at

alle sektorer må redusere sine utslipp dramatisk. Klimarisiko er ikke bare knyttet til produksjon av olje, gass og kull – men til alle deler av økonomien og alle selskap. Det er ingen steder «å gjemme seg» og fondet skal være bredt investert.

Hvordan arbeider Oljefondet med dette? Hvordan bruker de sin eierskapsutøvelse til å bevege selskapene i riktig retning? Fondet er stort og hvis alle selskapene de har eierandeler i arbeider seriøst med klimaomstilling, så påvirker det hele verdensøkonomien. Hvordan er klimarisiko del av deres daglige arbeide? Hvordan kan Oljefondet bidra til en forutsigbar overgang til en fossilfri økonomi der den fysiske risikoen ved klimaendringer begrenses og der overgangsrisikoen håndteres slik at vi unngår store økonomiske sjokk.

Dette skal bli en spennende samtale mellom meg og Nicolai Tangen. Jeg var finansminister da Oljefondet utarbeidet sitt første forventningsdokument om klima. Denne gangen er det jeg som spør – og Tangen som svarer. ■



TOR 26.10 KL 21:30
FISKEPIREN

LIVE PODCAST:
I GODT SELSKAP MED
NICOLAI TANGEN

Nicolai Tangen i samtale
med Kristin Halvorsen



↑
Billetter og mer info

Trenger Stavanger virkelig et nytt innovasjonsdistrikt?



Av Silje Haus-Reve
Førsteamanuensis,
Handelshøgskolen ved UiS

Før var det nærheten til fossefall som drev de norske industrieventyrene frem. Nå er det nærhet til kunnskap som teller. Innovasjonsdistrikt er et begrep som er i vinden, med Oslo Science City som et ledende eksempel. De lover et pulserende miljø for forskning og næringsliv midt i sentrum av Oslo. Andre byer som Bergen og Trondheim har fulgt etter. De er inspirert. Også her i regionen er man blitt inspirert. Stavanger kommune og Universitetsfondet har planer om å gjøre Ullandhaug til et innovasjonsdistrikt. Ullandhaug er haugen utenfor bysentrum til Stavanger. Et område som allerede i planverket til Stavanger kommune i 1960 ble avsatt til kunnskap og universitetsformål. Det er ingen urban lunge, selv om det er i dag hjem for UiS, NORCE, Innovasjonsparken, Validé og snart SUS, for å nevne noen.

Men før vi går videre, må vi få en felles forståelse av hva innovasjonsdistrikt faktisk er. På slutten av 1800-tallet anerkjente den britiske økonomen Alfred Marshall kjernen i innovasjonsdistrikter: viktigheten av å samlokalisere bedrifter. Ideen var enkel, bedrifter som er lokalisert nær hverandre kan dra nytte av delte ressurser, kunnskapsoverføring og et lokalt arbeidsmarked med spesialiserte ferdigheter. Denne ideen har siden utviklet seg i flere teoretiske retninger. Klyngeteorien har slått rot i Norge, inspirert mange og lagt grunnlaget for dagens politikk og virkemidler. Det kan virke som vi følger en lignende vei med tilnærmingen om innovasjonsdistrikt.

Internasjonalt var innovasjonsdistrikt opprinnelig en beskrivelse av en trend hvor store bedrifter flyttet inn til by-

sentrum. Det ble stedet hvor bedrifter, oppstartsbedrifter, inkubatorer og universiteter ligger tett. Der hvor tilgangen til talenter og kunnskapsoverføring er kort. Begrepet innovasjonsdistrikt har i den senere tid også blitt utvidet til å favne andre modeller. Det kan være gamle industriområder som blir tatt i bruk til nye formål, eller campuser som gjøres mer urbane gjennom fortetting og tilrettelegging for nye aktiviteter. For Ullandhaug vil de nåværende grusplassene stå på spill. De bør heller omdannes til pulserende innovative aktiviteter, enn å fungere som midlertidige parkeringsplasser.

Grunnpremisset for innovasjonsdistrikt er geografisk samlokalisering av bedrifter og kunnskapsinstitusjoner. Samtidig vektlegges betydningen av menneskelig interaksjon. Konseptet bygger på ideen om at vi lever i en tid der arbeid, læring, rekreasjon og dagligliv nå smelter sammen. Diskusjoner på kafeer og tilfeldige møter på barer og konferanser eller festivaler, slik som KÅKÅnomics, blir fremhevet som katalysatorer for å forsterke kunnskapsoverføring og innovasjon.

Det sammensmeltede livet visker vekk de tydelige skillene mellom arbeid og fritid og står i kontrast til generasjon Zs «quiet quitters», som søker en balansert hverdag.

Det fins lite forskning spesifikt på innovasjonsdistrikter. I en nylig publisert studie i den anerkjente internasjonale toppjournalen Research Policy, fant forsker Max Nathan at etableringen av innovasjonsdistriktet Tech City i London førte til flere bedrifter, flere arbeidsplasser og til økt tetthet i området. Men det kom i all hovedsak av at innovative bedrifter flyttet dit fra andre deler av byen, ikke at de ble mer innovative av å lokalisere seg der. Det ble rett og slett bare «bigger» - not «better».

Det er med andre ord ikke veldig god støtte, foreløpig, for at innovasjonsdistrikter fører til mer innovasjon. Riktignok viser mye forskning at innovative bedrifter ofte konsentrerer seg geografisk. Nærhet til universiteter kan bidra til innovasjon. Det er imidlertid betydelig mindre belegg for at aktive politiske forsøk på å samle innovativ aktivitet har positive virkninger. Vi trenger mer forskning. Det er enkelt å bli tiltrukket av «best practice»-modellen, det bare å følge i fotsporene til andre som viser til suksess. Men å legge seg i andres støpeskje er ikke løsningen. Hver by og region har unike styrker som bør utnyttes slik at vi får en omstilling som sikrer oss en langsiktig og bærekraftig utvikling. ■

TOR 26.10 KL 15:30,
VINGTOR

DEBATT: TRENGER
STAVANGER VIRKELIG
ET INNOVASJONS-
DISTRIKT?



↑
Billetter og mer info

Å gjere verda bittelitt betre, eit tal om gongen!



Av Annette Alstadsæter

Professor ved NMBU og leiar av Skatteforsk
– Centre for Tax Research

PROGRAM

Her kan du møte Skatteforsk under KÅKÅnomics:

ONS 25.10 KL 15:30
GAFFEL & KARAFFEL

DEN STORE SKATTE-
FORSKNINGSDEBATTEN:
HOW FIGHTING TAX
AVOIDANCE COULD SAVE
OUR DEMOCRACIES



ONS 25.10 KL 18:30
BLÅVEIS

DO RICH PEOPLE LEAVE
IF WE TAX THEM?



ONS 25.10 KL 20:00
PÅFYLL

PIKETTY – TI ÅR ETTER



TOR 26.10 KL 09:00
STAVANGEREN

KORLEIS KAN ME BEST
MØTE INTERNASJONALE
ØKONOMISKE SJOKK?
(DEL AV KONFERANSEN
FOR ØKONOMISK
POLITIKK)



Kjære festivalpublikum! Kunnskap er makt, seiast det. Diverre verkar det ofte som om den offentlege debatten handlar om kven som kan rope høgast, uavhengig av kva ein bygger argumenta på. I ei tid der dei rike stadig blir rikare, pengar er makt og lobbykraft og innverknad kan kjøpast, så vil me på Skatteforsk – Centre for Tax Research ved NMBU på Ås vere ei motvekt. Målet er å bidra med forskningsbasert kunnskap til den offentlege debatten og til politikktutforminga.

Under KÅKÅnomics-veka er forskarar frå heile verda samla på UiS på den årlege Skatteforsk-konferansen. Saman med EU Tax Observatory i Paris lanserer me 25. oktober ein heilt ny interaktiv database på KÅKÅnomics: «Atlas of the Offshore World». Dette namnet er litt forvirrande for oss rogalendingar, då me automatisk tenker på oljå. Men i denne samanhengen betyr offshore berre utlandet.

Denne nye globale databasen er finansiert av Norad og har interaktive presentasjonar av kor mykje pengar folk i ulike land har i skatteparadis, kor

mykje eigedom dei har utanfor eige land og kor mykje kvart enkelt land taper på dei multinasjonale selskaps overskotsflytting. På denne måten blir forskingsresultat tilgjengeleg for alle og kan lettare brukast av journalistar, myndigheiter og sivilsamfunn.

I ein global økonomi der pengane flyttar seg over landegrensar og mellom institusjonar på ein augeblikk så er me framleis der at Skatteetatens og andre myndigheiteres autoritet og informasjonstilgang stor sett stoppar ved grensa.

Hemmeleghaldet som skatteparadis tilbyr er ei ettertrakta vare. Det legg til rette for skatteunndragelse, men også korrupsjon, kvitvasking og anna kriminalitet. For første gang er det nå mogleg å få oversikt over kven som har eigedomar i eit skatteparadis, og kor mykje av Norge som eigast frå skatteparadis.

Dei siste åra har Norge i regi av OECD inngått avtalar om automatisk utveksling av finansinformasjon med over 100 land, noko som gjer det meir krevjande å gøyme pengar i utanlandske bankar. Det er ikkje lengre så lett å ha ein hemmeleg konto i Sveits, og så reise dit for å hente plastposar med pengar. Men eigedom er ikkje med i denne informasjonsutvekslinga og det ser ut til å at pengar nå flyttast over i utanlandsk eigedom. Men korleis kan ein måle dette?

Det løyste seg då me fekk tilgang til lekka data frå den Washington-baserte tenketanken C4ADS om alle eigedomane i det populære skatteparadiset Dubai. Me fann at minst 27% var eigd av utlendingar, og at dette talet var enda høgare i dei dyre områda av Dubai. Majoriteten av dei norske eigarane hadde ikkje rapportert eigedomane sine i Dubai her heime. Prosjektet var eit unikt samarbeid med journalistar. E24 leia samarbeidet med over 25 mediehus verda rundt. Medan forskarane jobba med å finne mønster, verdiar og landfordeling av eigarskapet av Dubais eigedomar, så jobba journalistane på si side fram mange enkeltsaker under emneknaggen #DubaiUncovered.

Men me treng ikkje reise så langt for å finne skjult eigarskap. DN har nyleg dokumentert i ei rekke artiklar

at utlendingar eig stadig meir av norsk eigedom, samt kraftverk, ambulansesfly og havneanlegg. Nasjonale sikkerhetsmyndigheiter framhevar dette som ein trussel i dagens geopolitiske situasjon, at me ikkje veit kven som eig kritisk infrastruktur. Tidlegare forskning frå Skatteforsk viser at heile 10 prosent av selskapseid norsk eigedom var eigd frå utlandet i 2017. Skatteparadis, og særleg Luxembourg, står for ein aukande andel.

Samtidig ser me at ein ny internasjonal skattekonkurranse er i full gang, nemleg kampen om dei rike og deira pengar. Sveits har utmerka seg som ein favorittdestinasjon for rike som vil sleppe unna skatt. Nå er det for lett å flytte frå skatterekninga. Skatteavtalar utholar norsk regelverk og utnyttast av andre land. Det er på tide å ta denne skattekonkurranse om folk på alvor og tette flytte-smuttholet i skatteavtalen med Sveits.

Tal er viktige, men dei må også settast i kontekst for å kunne brukast. Me bruker nå tala frå «Atlas of the Offshore World» og bygger i tillegg på forskinga til over 100 forskarar over heile verda, som ofte har samarbeida med skattemyndighetene. Og for første gong settast all denne kunnskapen saman i den nye «Global Tax Evasion Report 2024» frå EU Tax Observatory, under leiarskap av den verdskjende økonomen Gabriel Zucman. Målet er å finne kor stor den globale skatteunndragelsen er totalt og kva dette kostar samfunnet. Zucman er sjølv med oss i Stavanger 25.oktober og snakkar om dette ved fleire arrangement under KÅKÅnomics.

Smutthol og inkonsistente regelverk gjer skattetriksing mogleg. Når nokon betaler mindre skatt enn dei skal, må andre betale meir. Eller vi må kutte rekninga og redusere velferdsgodene. Det går ikkje lengre å bare seie at «vi støtter og følger prosessane i OECD» og vente på den store og forjetta internasjonale avtalen som skal fikse alt på ein gong, for den kjem ikkje. Den soveputa er utdatert.

Vi bestemmer sjølv lover og reglar. Og nå er det opp til oss å starte og fikse åpenberre feil og smutthol her heime. Så kan vi gjere verda litt betre, endring for endring, eit tal om gongen. ■



Skatteforsk
Centre for Tax Research

→ Grunnlagt og leia av Annette Alstadsæter frå Varhaug.

→ Fekk nyleg 30 millioner kroner av Norges forskningsråd til eit nytt senter for skatteøkonomisk forskning ved NMBU Handelshøyskolen.

→ Er eit nettverk av rundt 70 ekspertar frå inn- og utland som samarbeidar om forskning og formidling, ofte i samarbeid med offentlege etatar i inn- og utland..

→ Samarbeid med UiS og har årleg konferanse i Stavanger med fokus på formidling.

skatteforsk.no



Illustrasjon: Annelin Müntzer-Høyvik

Verdens største land med vekstøkonomi og svekket demokrati



Av Elisabeth Eide

Forfatter, medieforsker og professor emeritus OsloMet

I forrige århundre ble India ofte assosiert med ekstrem fattigdom, kastevesen, Gandhis innsats og norsk utviklingshjelp. Mye har endret seg. I dag blir verdens mest folkerike stat betraktet som et lovende marked for investorer, med en middelklasse på rundt en halv milliard mennesker. India leverer velutdannede og attraktive IT-ingeniører til Nord-Amerika og Europa, antallet CEO-er og politiske ledere med indisk bakgrunn er forbløffende.

Kina og USA rivaliserer i Asia, mens de regionale stridighetene mellom «de framvoksende økonomiene» Kina og India ennå går under radaren.

2014. 2019. 2024. Hvert femte år har India nasjonalt valg, og i mai 2024 kan statsminister Narendra Modi, lederen for det hindunasjonalistiske partiet BJP, vinne for tredje gang. Modi er kåret til verdens mest populære statsleder og har hatt stor medvind i framrykningen fra sin posisjon som førsteminister i delstaten Gujarat. Nylig ledet han G20-toppmøtet som i Delhi, mens hjemlandet ble presentert som Bharat (hinduernes land) og fikk

i en fart retusjert tegn på ekstrem fattigdom., samtidig som statistikken viser færre fattige enn før. G-20-møtet falt sammen med Indias vellykkede romferd som fikk hele landet til å juble.

Men det fins skår i glasuren. I 2021 satset BJP stort på å vinne delstatsvalget i Vest-Bengal, men tapte for Trinamool Congress, et utbryterparti fra Kongresspartiet, lenge det ledende partiet i India. I januar 2022 måtte Modi-regjeringen trekke tilbake tre lovforslag som gjaldt liberalisering av landbruket, etter en av de mest omfattende protestaksjonene India har sett i nyere tid. Rasende bønder beleiret hovedstaden, og opposisjonsleder Rahul Gandhi steg opp på en traktor og sluttet seg til demonstrantene.

Aksjonen var viktig, siden flertallet av inderne ennå bor på landsbygda, som består av 600 000 landsbyer. Der står kastevesenet ennå sterkt, og dalitene (de såkalte «uberørbare») blir grovt diskriminert.

BJPs kampanjer for å blankpusse India som stormakt slår an hos hundrevis av millioner. Ifølge den franske

India-forskeren Christophe Jaffrelot er hemmeligheten bak partiets og Modis suksess at de klarer å appellere til ambisjonene hos den tallrike lavere middelklassen, de som ennå ikke har sikret seg en trygg tilværelse, men som håper å klatre oppover. Dessuten appellerer Modi til alle hinduer på tvers av kaste, men i praksis er noen mye likere enn andre.

Fra 2005-2021 ble 415 millioner indere 'løftet ut av fattigdom', som det heter. På tross av denne positive utviklingen (under ulike politiske ledere) har India ifølge Verdensbanken minst 24 prosent av verdens fattige, de utgjør 364 millioner mennesker. Blant daliter, adivasier (stammefolk) og muslimer er andelen fattige høyere enn snittet. Indias fattige rommer motsetninger knyttet til religion, kaste og politikk og dette bidrar til barrierer mellom ikke-privilegerede grupper.

Indias brutto nasjonalinntekt per hode er i sterk vekst, og utgjorde i fjor 2380 dollar, opp 11 prosent fra 2021. Tross veksten ligger India lavere enn Indonesia, Malaysia, Thailand, og nabolandet Bangladesh, og ikke minst Kina, med 12150 dollar. Indias viktigste eksport ved siden av velutdannede ingeniører finner vi innen elektronikk, maskiner og turbiner og ikke minst farmasøytiske produkter, der landet har 20 prosent av verdensmarkedet. Parallelt med den økonomiske veksten pågår en hindutva-prosessen, en politikk for å gjøre India til en rendyrket hindustat. Hindutva har hundre år gamle røtter. BJP har sammen med

den militante moderorganisasjonen RSS sørget for at denne prosessen pågår både fra toppen og nedenfra. I og rundt disse finnes flere som hyller Mahatma Gandhis morder, Nathuram Godse, siden de mener Gandhi var for ettergivende overfor muslimer.

Parallelt blir muslimene, 15 prosent av befolkningen, utsatt for marginalisering i form av statsborgerlover som gjør dem til annenrangs borgere.

Par der mannen er muslim og kvinnen hindu, risikerer å bli fysisk angrepet, i verste fall drept. Det samme gjør personer som konverterer fra hinduismen til kristendommen, og daliter som tradisjonelt har i oppgave å flå døde kyr, men som blir mistenkt for å drepe dem. Slike angrep skjer hyppigere enn før. Historien om morgultiden blir retusjert i lærebøker, og akademikere som opponerer risikerer å bli arbeidsledige. India synker på den globale pressefrihetsindeksen og er nå nummer 161 av 180, mens Norge topper listen.

Innad øker klasseforskjellene. Ifølge Oxfam disponerte den rikeste ene prosenten i 2021 nær 41 prosent av Indias rikdom, og fra 2020 til 2022 økte antall dollarmilliardærer fra 102 til 166. Spørsmålet om skattlegging av de rikeste er brennbar. Indias rikeste mann, Gautam Adani, har råd til å betale. Formuen hans økte fra

2021 til 2022 med 46 prosent. Hos de femti prosentene som må klare seg med tre prosent av formuen og leve på rundt/under tre dollar per dag, er det lite å hente.

For alle som interesserer seg for India, er utfordringen å se lenger enn til den økonomiske veksten og oppdatere seg på et samfunn som ifølge det svenske instituttet V-Dem blir karakterisert som autokrati med valg. ■

PROGRAM

Arrangementer i India-serien

ONS 25.10 KL 20:00
GAFFEL & KARAFFEL

DEBATT: **INDIAS POLITIKK OG ØKONOMI – HVORFOR BØR VI BRY OSS**

Med Elisabeth Eide



TOR 26.10 KL 17:00
BLÅVEIS

SAMTALE: **INDIA VS KINA**



FRE 27.10 KL 18:30
BLÅVEIS

SAMTALE: **INDISK FILM – ØKONOMISK, POLITISK OG KULTURELL MAKTFAKTOR**



Erik Gandini

Money for nothing Chat GPT for free



Intervju med festivalregissør, Erik Gandini
Av Jan Inge Reilstad, kunstnerisk leder KÅKÅ og festivalsjef
Wonderful World
Foto: Jens Lasthein

Mysteriet jeg i 2019 startet med å spekulere over var enkelt og greit dette; hva er det som har gjort at vi ikke har tatt sjansen på å arbeide mindre? Hva er det slags system av frykt, forestillinger og vurderinger som gjør at vi bare jobber mer og mer, uansett teknologiske kvantesprang? Hva er det som gjør at vi aldri husker på «The 5 Regrets of Dying», som Bronnie Ware skrev om for et tiår siden, hvor den største angeren blant døende handler om ikke å ha hatt mot til å være tro mot seg selv for heller å leve det livet andre forventet, og hvor den nest største angeren er; jeg skulle ønske at jeg ikke hadde arbeidet så mye.

Du bruker dokumentarfilmen til en slags kunstnerisk utforskning av politisk-eksistensielle tema, kan vi si det?

Ja, jeg lager det man kan kalle idédrevne filmer, det er uvanlig, også dokumentarfilmer er oftest karakterdrevne. Det er arbeidet som idé After Work handler om, ikke som nødvendighet. På de fire åra jeg har jobbet med filmen har mye skjedd. Automatiseringen har tatt noen knepp på kort tid, f.eks. med Chat GPT. Vi er antagelig blitt enda flere som tenker utenfor boksen om jobbframtid og livskvalitet. Kan vi kollektivt omdefinere hva arbeidet er og skal være? Kan vi revurdere den harde vestlige arbeidsetikken?

Du reiser verden rundt og besøker forskjellige samfunnsformasjoner og økonomier, både i The Swedish Theory of Love og i din nye film, After

Work? Du holder opp flere forskjellige former for arbeidsetikk, ikke bare fra Norden og Vesten.

Ja, det er kanskje det mest givende med å lage filmer som After Work. Jeg får sett verden. Jeg får sett den verden jeg har mest nysgjerrighet på. I denne filmen er den kanskje største opposisjonen mellom No-Vacation-Nation USA og Sør-Korea, hvor sistnevnte i mye større grad kommer med en generasjonskonflikt hvor de unge ikke tror på den samme ideen om arbeid som sine foreldre. Det er interessant med et land hvor arbeidsministeren arbeider hardt på statens vegne med å få sine innbyggere til å jobbe mindre, hvor staten investerer i markeds-kampanjer som ekspanderer ideen om hva livet skal være ved å oppfordre til å redusere arbeidsinnsatsen.

Ja, virkelig. Å reise er å vaske øynene, som det sies. Du er vel nærmest født sånn?

Alle mine filmer, hele mitt kunstneriske virke, synes å komme av at jeg er italiensk-svensk. Jeg har røtter og innsikt i to forskjellige europeiske stater og kulturer, en søreuropeisk og en nordisk.

Men det fins vel også tendenser i Vesten, til at de unge tenker nytt om arbeidet. Under KÅKÅnomics skal vi bl.a. ha debatt om «Quiet quitters», som har over 700 millioner visninger på TikTok. Vi tror fort Generasjon Z er en selvisk og lat arbeidsgenerasjon, men kan det heller være at de på årvåkent og intelligent vis nekter å arve den heseblesende og utarmende

arbeidskulturen og -miljøet som vi har skapt, og som har gitt økende sykefravær av depresjon, og et vell av mentale helseproblemer, også i Norge og Norden?

Det er fantastisk interessant. I Norden og Vesten har arbeidet blitt satt inn i en stadig strammere og dyrere ramme av materiell livsnødvendighet. Dess mer vi får dess verre blir det, et hamsterhjul som bare går fortere og fortere. Ser man på den store verden er det ufatte- lig mange mennesker som lever gode og lykkelige liv uten denne materielle luksusen. Quiet quitters-bevegelsen er slik noe nytt og interessant.

Vel, fant du noen quick fix? Er det Universal Basic Income – eller borgerlønn, som det oftest kalles på norsk?

Konsentrasjonen av rikdom i verden i dag er blitt helt utrolig massiv. Og den nye teknologien konsentrerer enda mye mer. Et utrolig overskudd og enorm velstand skapes, som ikke blir skikkelig omfordelt. Universal Basic Income har tilhengere i alle leire. Det store filosofiske spørsmålet er selvsagt: Kan man få penger uten å gjøre noen ting? For en politisk tenker som Yanis Varoufakis er borgerlønn svaret, for han mener at alle mennesker egentlig er med på å skape alt som produseres. Elon Musk er tilhenger av helt andre og mer privatøkonomiske grunner.

Jeg husker at økonomen Kalle Moene under en tidligere festival hos oss sa at det ble forsket altfor lite på fremtidens mulige verdener. Er du egentlig en slags filmatisk fremtidsforsker?

Ja, fantastisk! Som professor i dokumentarfilm ved Stockholms Konstuniversitet arbeider jeg mye med det som kalles kunstnerisk forskning og



Utsnitt av After Work filmplakat. Filmen har premiere under KÅKÅnomics, fredag 27. oktober på Odeon kino Stavanger.

som dere i Norge kaller kunstnerisk utviklingsarbeid. Kan man «dokumentere» fremtiden? Filmene mine kan godt sies å handle om fremtiden, hvor jeg som regissør stiller meg i et kulturelt og eksistensielt veikryss og ser bortover flere mulige veier. Kunsten og filmen kan på sitt beste være komplementære til annen forskning, ikke minst kan kunsten og estetikken uansett komme med transdisiplinære fremstillinger. I grunnen er det store spørsmålet i hvor stor grad vi lærer de unge tidlig nok å kikke inn i seg selv og tenke fritt om fremtiden. Hva vil jeg, egentlig? Hva kan jeg gjøre? I stedet er utdanningssystemet innrettet kun mot å finne en jobb, i en tid hvor knapt noen vet hvordan verden ser ut bare om fem år.

Du blir vår festivalregissør i år, vi viser også din forrige film under KÅKÅnomics 2023, The Swedish Theory of Love. Den starter på mange vis på samme sted som Harald Eias Sånn er Norge, med å definere individualitet og uavhengighet som norske / svenske kjerneverdier.

Ja, det stemmer jo. Filmen handler om å utforske denne ideen om uavhengighet og individualisme. Velferdsstatens idé om at kjærlighet er å være uavhengige av hverandre, at vi til sammen skal hjelpe hverandre til å bli helt fri fra hverandre, slik den svenske / nordiske velferds- og familiepolitikken ble nedfelt av Olof Palme og hans regjering i 1972. Som det jo er tabu å stille spørsmål ved, velferdsstaten er bortimot hellig i Norden. Og den nordiske modellen fungerer jo, det må sies. Men det fins også en stor navlebeskuende og lett patologisk arroganse i Norden, vi tror at alle andre kan lære av oss, mens vi ikke har noe å lære av andre. Med Zygmunt Bauman er filmen fallabilistisk på Nordens vegne, den antyder at vår skråsikkerhet bør

rokkes ved, at en større beskjedenhet er på sin plass, om oss selv og vårt eget system. Filmen handler ikke minst om all den ensomheten som fins her oppe, vi topper selvmordsstatistikker og lykkepille-statistikker, velferdsstaten garanterer ikke lykke og velstand. Motspørsmålet er f.eks. om kan man bli lykkeligere i et udemokratisk uland? Også denne filmen handler likevel mest om fremtiden, jeg kaller det en «What if»-metode, det jeg bruker når jeg lager film.

The Swedish Theory of Love stiller spørsmål ved det som kalles for statsindividualismen, som vi også lager debatt på under årets festival. Er det fortsatt et nyttig begrep, tenker du? Og har det skjedd noe siden 2015?

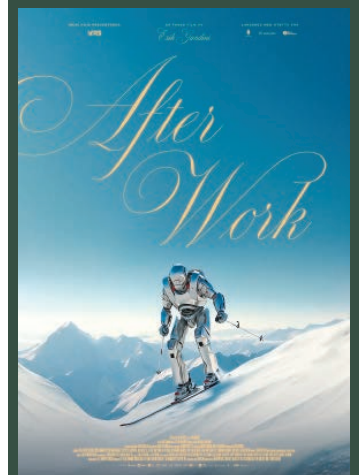
Jeg uttrykker meg generelt bedre i film enn med politiske begrep, men Skandinavia er ikke lenger det samme som det var på 1970-tallet. På sett og vis er en del av velferdsstaten avvirket, klassekillene har økt igjen, en høyutdannet fyr i de fine vilaaområdene i Stockholm lever i snitt 18 år lengre enn en lavtutdannet i en forstad. Forestillingen om at vi er en spyspiss i moderniteten lever likevel videre. Mennesker som kommer til Norden kan oppleve at deres livsvurderinger ikke tas alvorlig, at de selv må velge å lære alt på ny av oss. Segresjonen i Sverige, som akkurat nå skaper slike overskrifter om gjengvold, er dobbel i den forstand at den er både økonomisk og kulturell. Velferdsstaten er det mest revolusjonerende og fantastiske prosjektet som er gjennomført i Skandinavia; å gjøre unge mennesker frie fra sine foreldre (det var kanskje den viktigste grunnen til at jeg selv ble igjen i Sverige). Skandinavia gjorde menneskene uavhengige av hverandre på en måte som i resten av Europa forble på teoristadiet. Men i mitt hode finnes et paradoks som ikke slipper taket:

«Låt oss tillsammans hjälpas åt, för att bli fria från varandra». Det er altså fullstendig moderne og rimelig, men samtidig ganske ubehagelig.

Til slutt. Du har alltid med deg noen vise, gamle filosofer i filmene dine? I den nye filmen er det Noam Chomsky, i Love-filmen var det Zygmunt Bauman. Hvorfor er det viktig med de eldstes stemmer?

Jeg har alltid med noen yngre også, så det er sagt, i After Work f.eks. Elisabeth Anderson, som jo er en slags shooting star i filosofien, som mener arbeidsetikken ble hijacked av nyliberalismen. Anarkisten Noam Chomsky har på sin side et radikalt syn både på arbeid og skole, arbeidet kan bli slavebindende og skolen må avlæres, er hans intuitive forståelse. Meningen med livet er å stille spørsmål, ikke å svare rett. Mens Zygmunt Bauman var en åpenbar inspirasjon til The Swedish Theory of Love, med sin kosmopolitiske og interrelasjonelle holdning til livet. Som italiensk-svensk ser jeg om ikke dobbelt så med dobbelt blikk, håper jeg. Ingen kan se bjelken i eget øye, men det hjelper å kunne se flere splinter både i egne og andres øyne. Gode filmer er seende. ■

PROGRAM



Premiere: **AFTER WORK**
Fredag 27 okt. kl 18:00
Sal 5 LUXE / Odeon Kino
I samarbeid med Indie Film

1 t 21 min | Dokumentar
Regi: Erik Gandini

Kampanjekode **KAAKAA**
ved kjøp av kinobilletter

Debatt etter filmvisning:
JOBBLYKKE, BORGERLØNN OG FREMTIDENS ARBEIDSLIV

Fredag 27 okt. kl 20:00

Sted: Påfyll

Deltakere: Erik Gandini,
Kalle Moene, Hilde Nagell,
Aksel Braanen Sterri



THE SWEDISH THEORY OF LOVE (2015)

Lørdag 28 okt. kl 13:00
Sal 5 LUXE / Odeon Kino
I samarbeid med Indie Film

1 t 30 min | Dokumentar
Regi: Erik Gandini

Kampanjekode **KAAKAA**
ved kjøp av kinobilletter

Debatt etter filmvisning:
DEN NORDISKE STATS-INDIVIDUALISMEN – FINS DEN?

Lørdag 28 okt. kl 15:30

Sted: Gaffel & Karaffel

Deltakere: Erik Gandini,
Asle Toje. Flere TBA.





Nordens **største,** **beste** og **morsomste** økonomifestival arrangeres for **sjuende** gang **25.–28. oktober!**

 Bakgrunnsfarge i programmet indikerer starttidspunkt  Grønn bakgrunn gjelder film, konsert, show og diverse

ONSDAG 25.10

12:15 - 14:50	Fagseminaret på UiS: Fattigdom går i arv. Hvorfor? Hva kan gjøres med det?	Ariel Kalil, Kjell Gunnar Salvanes, Kjersti Toppe, Mari Rege	UiS	Fagseminar
15:30 - 16:30	Festivalåpning og utdeling av KÅKÅnomics-prisen 2023	Jørg Arne Jørgensen, Jan Inge Reilstad, Ingeborg Foldøy Solli + årets prisvinner!	MS Sandnes	Åpning
15:30 - 16:30	How fighting tax avoidance could save our next generation	(Engelsk) Gabriel Zucman, Knut Kjær. Moderator: Annette Alstadsæter	Gaffel & Karaffel	Debatt
17:00 - 18:00	Batterifabrikker, datasentre og grønne subsidier	Jan Christian Vestre, Torfinn Harding, Svein Kvernstuen, Karoline Andaur. Programleder: Harald Birkevold	Påfyll	Debatt
17:00 - 18:00	Kunstig intelligens: Nyttig gigahjerne eller livsfarlig Dødsstjerne? Foredrag av Thomas Seltzer	(UTSOLGT!) Thomas Seltzer	Gaffel & Karaffel	Foredrag
17:00 - 18:00	Barn i fattigdom	Mari Rege, Kjersti Toppe, Mimir Kristjánsson, Margret Hagerup Ordstyrer: Maria B. Reinertsen	MS Sandnes	Debatt
18:30 - 19:30	Finansministerens perspektiv	Trygve Slagsvold Vedum, Kjersti Haugland, Knut Røed, Programleder: Kjetil B. Alstadheim	Gaffel & Karaffel	Foredrag
18:30 - 19:30	Should we "nudge" parents to invest in their children's development?	(Engelsk) Ariel Kalil, Torbjørn Røe Isaksen, Torfinn Harding. Moderator: Solveig G. Sandelson	MS Sandnes	Foredrag
18:30 - 19:30	Do rich people leave if we tax them? A conversation with Gabriel Zucman	(Engelsk) Gabriel Zucman, Annette Alstadsæter. Moderator: Ron Davies	Blåveis	Foredrag
18:30 - 19:30	Sårbare demokratier. Hva skjer når tilliten i samfunnet svekkes?	Thomas Seltzer, Margret Hagerup, Kalle Moene. Ordstyrer: Jan Zahl	Vingtor	Foredrag
20:00 - 21:00	Indias politikk og økonomi – hvorfor bør vi bry oss	Elisabeth Eide, Rina Sunder, Erik Solheim, Kalle Moene. Samtaleleder: Jørg Arne Jørgensen	Gaffel & Karaffel	Debatt
20:00 - 21:00	Oljeskattepakken tre år etter. Gjør skattepakken at vi subsidierer oljenæringen?	Eirik Wærness, Katinka Holtmark, Karoline Andaur. Ordstyrer: Ole Kvadsheim	MS Sandnes	Debatt
20:00 - 21:00	Piketty - ti år etter	Torbjørn Røe Isaksen, Andreas Økland, Hannah Gitmark. Ordstyrer: Trine Østereng	Påfyll	Debatt
21:30 - 22:30	Ingen tror på nåtiden. Hva skjedde med nittitallets optimisme?	Torbjørn Røe Isaksen, Mimir Kristjánsson. Samtaleleder: Tom Hetland	Vingtor	Samtale
22:00 - 23:30	Konsert: Ola Kvaløy	Ola Kvaløy, Børge Fjordheim, Morten Abel, Erlend Aasland, Dag Vagle	Blåveis	Konsert

TORS DAG 26.10

09:15 - 14:30	Konferansen for økonomisk politikk: Noreg i verda	Amund Holmsen, Anders Åkerman, Christian Anton Smedshaug, Eirik Wærness, Fernanda Winger Eggen, Hilde C. Bjørnland, Hildegunn Kyvik Nordås, Kjersti Haugland, Knut Røed, Pernille Rieker, Roger Bjørnstad, Torfinn Harding, Kjetil Alstadheim	Stavangeren	Konferanse (Eget billettsalg)
14:00 - 15:00	NrK P2 Live! Med Hilde Sandvik	Hilde Sandvik med gjester fra festivalen	MS Sandnes	Livesending
15:30 - 16:30	Trenger Stavanger virkelig et nytt innovasjonsdistrikt?	Sondre Jahr Nygaard, Filippa Kull, Silje Haus-Reve, Rune Dahl Fitjar Ordstyrer: Christine Wergeland Sørbye	Vingtor	Debatt
15:30 - 16:30	Kronen på verket - blir forskjellene større når krona er svak?	(under arbeid, se arrangement på kknomics.no for oppdatert info)	MS Sandnes	Samtale
17:00 - 18:00	Brukes NOUer til å fyre for kråka?	Ola Kvaløy, Martin Schanke. Ordstyrer: Hilde Singasaas I samarbeid med Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ)	Påfyll	Debatt
17:00 - 18:00	India vs Kina	Dan Banik, Kalle Moene, Fredrik Bjelland. Ordstyrer: Nora Jungeilges Heyerdahl	Gaffel & Karaffel	Samtale
17:00 - 18:00	Norsk litteratur etter revidert handlingsregel?	Maria Berg Reinertsen. Vert: Helle Stensbak	Blåveis	Foredrag
17:00 - 18:00	Vil me lika det som kjem etter nyliberalismen?	Eric Nævdal, Heidi Nordby Lunde, Nils Rune Langeland. Programleder: Tom Hetland	MS Sandnes	Samtale
18:30 - 19:30	Barnas økonomitime: Hva vil du betale for et Flax-lodd?	Kyrre M. Knudsen, Finn Lea, Kirsti Birkevold, Ole og Marius	Blåveis	Foredrag
18:30 - 19:30	Ubehaget i kulturøkonomien	Eirin H. Sandstad, Tore Arholm Tobiassen, Øvind Ekeland, Espen Knoph. Ordstyrer: Mylena Kifle I samarbeid med Klassekampen	Påfyll	Debatt
18:30 - 19:30	Morgenbladsalongen: Om Dyrtidsøkonomien!	Klaus Mohn, Eivind Thomassen, Ingrid Hjort, Marie Storli, Olav Slettebø, Maria Berg Reinertsen I samarbeid med Morgenbladet	MS Sandnes	Debatt
18:30 - 19:30	To Beef or Not To Beef: Sustainable eating	(Engelsk) Dora Simon, Christian Anton Smedshaug. Moderator: Tom Hetland	Gaffel & Karaffel	Debatt
20:00 - 21:00	Who bears the costs of the green shift?	(Engelsk) Andrés Rodríguez-Pose, Siddharth Sareen, Moderator: Rune Dahl Fitjar	Blåveis	Debatt
20:00 - 21:00	AI og helse - Når skal kunstig intelligens løse utfordringene i helse- og omsorgssektoren?	Ishita Barua, Hilde Nagell, Thomas Laudal, Thor Ole Gulsrud. Samtaleleder: Kristin Aalen	MS Sandnes	Samtale
20:00 - 21:00	Historiens hjul og vannets makt – en ny forståelse av den industrielle revolusjon	Terje Tvedt	Gaffel & Karaffel	Foredrag
20:00 - 21:00	Hvordan bli kvitt matfattigdommen	Silje Skuland, Per Christian Rålm, Marie Storli, Eirik F. Sakariassen. Ordstyrer: Helle Stensbak	Påfyll	Debatt
21:30 - 22:30	I godt selskap med Nicolai Tangen	Nicolai Tangen blir intervjuet av Kristin Halvorsen	Fiskepiren	Samtale
21:30 - 23:00	Konsert: Jørgen Tjemsland	Jørgen Tjemsland. Vert: Terje Torkildsen	Påfyll	Konsert

FREDAG 27.10

13:00 - 14:00	Overlevering av rapporten fra Klimautvalget 2050	Martin Skancke, Espen Barth Eide. Programleder: Ola Kvaløy	Gaffel & Karaffel	Foredrag
14:00 - 15:00	NrK P2 Live! Med Hilde Sandvik	Hilde Sandvik med gjester fra festivalen	MS Sandnes	Livesending
14:00 - 16:00	Finansmarkedsfondet presenterer fire prosjekter	Knut A. Mork, Hans K. Hvide, Ellen K. Nyhus, Karen C.-Lisperguer. Programleder: Terje Strøm	Vingtor	Foredrag
15:30 - 16:30	En økonomisk status for en verden i krise	Eivind M. Hammersmark, Trine Østereng, Kalle Moene, Dan Banik. Prog.leder: Nina B. Jørgensen	MS Sandnes	Samtale
15:30 - 16:30	Prising av natur: redning eller blindspor?	Andreas B. Eriksen, Ellen Stenslie, Jon Bjartnes, Gorm Kipperberg. Ordstyrer: Anne K. Sæther I samarbeid med klimafestivalen Varmere Våtere Villere	Påfyll	Debatt
15:30 - 16:30	Samtale med Hadia Tajik om drømmer, økonomi og klima	Hadia Tajik, Klaus Mohn	Blåveis	Samtale
17:00 - 18:00	Er degrowth mulig - om nedvekst, grønn vekst og andre vekster	Ingrid Hjorth, Per E. Stoknes, Harald Espedal, John P. Hernes, Ellen Stenslie. Ordstyrer: Klaus Mohn	Påfyll	Debatt
17:00 - 18:00	Hva skal til for å nå klimamålene innen 2050?	Martin Skancke, Andreas B. Eriksen, Katinka Holtsmark, Karoline Andaur. Ordstyrer: Anne Karin Sæther	MS Sandnes	Debatt
17:00 - 18:00	AI og den økonomiske geografien / The Geography of AI	(Engelsk) Pierre-Alexandre Baland. Commentator: Andres Rodriguez-Pose	Gaffel & Karaffel	Foredrag
17:00 - 18:00	Venture-investering er også samfunnsbygging?	Marte Cecilie W. Solheim, Elisabeth Øvstebø, Ellen Amalie Vold, Ståle Kyllingstad, Erik Marthon Olsen. Samtaleleder: Ann Christin Andersen. I samarbeid med Nettverket Kvinnelig Kapital (KK)	Vingtor	Debatt
18:00 - 19:30	FILMPREMIERE: After Work (2023) Regi: Erik Gandini	Bruk kampanjekode KAAKAA ved kjøp av kinobilletter. Debatt etter film kl 20:00 på Påfyll.	Odeon kino	Kinofilm
18:30 - 19:30	Bankenes superprofitt og renteøkninger for folk flest	Roger Lund Antonesen, Andrea Thorup, Sofie Marhaug. Ordstyrer: Helle Stensbak	MS Sandnes	Debatt
18:30 - 19:30	Har vi jagd rikingene fra landet?	Mimir Kristjánsson, Ståle Kyllingstad. Ordstyrer: Tiril Halvorsen	Vingtor	Debatt
18:30 - 19:30	Indisk film som økonomisk, politisk og kulturell maktfaktor	Deepika Rai, Asle Toje, Sandeep Singh, Øystein Runde. Samtaleleder: Jørg Arne Jørgensen	Blåveis	Samtale
18:30 - 19:30	Der det er vilje er det (motor)vei: Hvordan prissette naturen i praksis	Asbjørn Torvanger, Jon Bjartnes, Gorm Kipperberg. Ordstyrer: Hilde Nagell	Påfyll	Debatt
20:00 - 21:00	Elektrifisering av oljenæringen - grønnvasking eller nødvendig klimatil-tak	Kjetil Visnes, Asbjørn Torvanger, Maja Sojtaric, Benedicte Solaas. Programleder: Klaus Mohn	MS Sandnes	Debatt
20:00 - 21:00	Jobblykke, bongerlønn og fremtidens arbeidsliv - debatt "After Work"	Erik Gandini, Kalle Moene, Aksel Braanen Sterri, Hilde Nagell. Ordstyrer: Kristin Aalen	Påfyll	Debatt
20:00 - 21:00	Protestanter vs katolikker: Hadde Max Weber rett i sin tese om protestantismens betydning for økonomisk utvikling i Europa?	Terje Tvedt, Nils Rune Langeland. Samtaleleder: Eirik Løkke. I samarbeid med Civita	Gaffel & Karaffel	Samtale
20:00 - 21:00	Søvn, biohacking, arbeidsliv og ledelse	Marit Christensen, Anneline Teigen, Sondre K. Jacobsen, Eva Grinde. Samtaleleder: Nora Jungeilges Heyerdahl	Blåveis	Samtale
21:20 - 22:30	KLASSIKEREN: Adam Smith på 45 minutter med Einar Lie	Einar Lie	MS Sandnes	Foredrag
21:30 - 22:30	5080 Nyhetskanalen - KÅKÅnomics edition	Sturle Vik Pedersen, Markus Gaupås Johansen	Gaffel & Karaffel	Satire /Show

LØRDAG 28.10

12:00 - 13:00	NrK P2 Live! Med Hilde Sandvik	Hilde Sandvik med gjester fra festivalen	MS Sandnes	Livesending
12:30 - 13:30	Quiet Quitters – Early retirees! Gen Z i arbeidslivet	Maria Steinstå, Marit Christensen, Merethe P. Haftorsen, Eva Grinde. Samtaleleder: Nora Jungeilges Heyerdahl	Påfyll	Debatt
12:30 - 13:30	Må man være to for å bo? Boligpolitikken i Norge	Marie Storli, Merete Eik, Tiril Halvorsen, John Peter Hernes, Ole Gilje. Ordstyrer: Eirik Løkke	Vingtor	Debatt
12:30 - 13:30	Social Banking: Kan bankpenger bidra til å skape en mer rettferdig og bærekraftig verden?	Arne Øgaard, Siren Sundland, Andrea Thorup	Blåveis	Foredrag
13:00 - 15:00	Filmvisning: «The Swedish Theory of Love», av Erik Gandini	Bruk kampanjekode KAAKAA ved kjøp av kinobilletter. Debatt etter film kl 15:30 på Gaffel & K.	Odeon kino	Kinofilm
14:00 - 15:00	Er offentlig pengebruk blitt et mål i seg selv?	Rune Jansen Hagen, Hilde Singsaas, John Peter Hernes. Ordstyrer: Helle Stensbak I samarbeid med Direktoratet for forvaltning og økonomistyring (DFØ)	Vingtor	Debatt
14:00 - 15:00	Skal vi alle være aksjemeglere nå? - lær økonomi med Kalle Moene og Linn Stalsberg	Kalle Moene, Linn Stalsberg	Blåveis	Samtale
14:00 - 15:00	Hva skylder vi fremtiden? En samtale om våre forpliktelser til etter-slekten	Jenny Sandvig, Geir Asheim, Øystein Sjølie. Ordstyrer: Aksel Braanen Sterri	Påfyll	Samtale
14:00 - 17:00	Sprukken telefonskjerm? Treig PC? Ødelagt radio, lampe eller nettbrett? Ta det med på Fiksefest!	Våre fikserne hjelper deg med å reparere alle typer elektriske og elektroniske gjenstander, så fremt du klarer å bære det til MS Sandnes selv. Merk: Du må selv medbringe eventuelle reservedeler.	Salongen på MS Sandnes	Fiksefest
15:30 - 16:30	Den nordiske statsindividualismen - fins den?	Erik Gandini, Erik Lunde, Asle Toje	Gaffel & Karaffel	Debatt
15:30 - 16:30	How extreme wealth creates dysfunctional cities	(Engelsk) Caroline Knowles, Anders Vassenden	Blåveis	Samtale
15:30 - 16:30	Greedflation - forklarer økt markedsrett høy inflasjon?	Hans-Petter H. Hanson, Kalle Moene, Marie Storli	Påfyll	Debatt
15:30 - 16:30	Fra sløsing til sirkulasjon - hvordan bygger vi fremtiden gjennom sirkulærøkonomi?	Cathrine Barth, Nora Jungeilges Heyerdahl, Gorm Kipperberg, Ingrid Nordbø	MS Sandnes	Samtale
15:30 - 16:30	Spotify-økonomien	Sigrød Røyseng, Arnt Maasø, Helle Stensbak	Vingtor	Samtale
17:00 - 18:00	Er vi på vei mot et delat helsevesen?	Jonas Minet Kinge, Torbjørn Furulund, Tiril Rustand Halvorsen. Ordstyrer: Thea Joramo Lysne	MS Sandnes	Debatt
17:00 - 18:00	Inhabilitetens økonomi og norske politikere	Morten Kinander, Einar Lie, Ola Kvaløy, Sissel Knutsen Hegdal	Gaffel & Karaffel	Debatt
17:00 - 18:00	Saudi- Arabia og fotballmilliardene	Andreas Selliaas, Davy Wathne, Mimir Kristjánsson. Programleder: Harald Birkevold	Påfyll	Samtale
17:00 - 18:00	Å gjøre det umulige - Kunsten å bygge et teknologiselskap	Murshid M. Ali. Samtaleleder: Silje Haus-Reve	Blåveis	Samtale
17:00 - 18:00	*Aktuell samtale om Israel/Palestina-situasjonen*	(Under arbeid – sjekk kknomics.no for oppdatert program.)	Vingtor	Debatt
18:30 - 19:30	Norge - verdens (nest) verste land?	Sana Subzwari, Eva Kozikowska, Cynthia Myrnes, Thorgeir Kolshus, Inger Tone Ødegård. Ordstyrer: Jan Zahl	MS Sandnes	Debatt
18:30 - 19:30	Inflasjon som bedrageri? En samtale om inflasjonens vesen	Rune Østgård, Einar Lie	Vingtor	Samtale
18:30 - 19:30	Bør bistand deles ut som kontanter?	Eivind Moe Hammersmark, Erik Lunde, Kalle Moene, Kari Kjørholt I samarbeid mellom KÅKÅnomics og Norad og Gi effektivt	Gaffel & Karaffel	Debatt
20:00 - 21:00	Skal vi danse - på demokratiets dansegolv?	M. Kristjánsson, A. Brubak (Under arbeid – sjekk kknomics.no for oppdatert program.)	MS Sandnes	Debatt
20:00 - 21:00	5080 Nyhetskanalen - KÅKÅnomics edition	Sturle Vik Pedersen, Markus Gaupås Johansen	Gaffel & Karaffel	Satire /Show
21:00 - 22:30	Konsert: Blåsenborg rekreasjonslag	J. borge - bass, A. Tvedten - tangenter, K. Riis - gitar, S. I. Time - vokal, E. Lygren - perkusjon, R. Lavik - slagverk, G. Kvåle - trombone, P. F. Fadnes - saksofon, K. Alberts - saksofon, S. K. Halvorsen - trompet	Blåveis	Konsert



Kverulanter kan
utfordre og bidra
til bedre løsninger.
Nå trenger vi dere
mer enn noen gang.

For å lykkes med energiomstillingen
trenger vi kloke hoder og nye tanker.
Vi trenger kunnskap og samarbeid.
I 50 år har vi funnet nye svar sammen
med samfunnet rundt oss – det skal
vi fortsette med.

KÅKÅ|nomics

Equinor er stolt samarbeidspartner
for **KåKå|nomics 2023**



Illustrasjon: Annelin Müntzer-Høyvik

Quiet Quitting, generasjon Z og arbeidslivet



Av Marit Christensen
Professor arbeids- og organisasjonspsykologi, NTNU

Europeiske og globale rapporter indikerer en økning i spredningen og alvorlighetsgraden av mentale helseproblemer blant befolkningen generelt de siste årene, noe som påfører arbeidstakere, organisasjoner, samfunn og økonomi en stor byrde. Pandemien har bidratt til en ytterligere negativ utvikling og gjort at arbeidstakere har satt søkelys på om man er på riktig plass i livet, tanker om bytte av jobb og videre karriereutvikling og ikke minst bekymring rundt arbeid-familiebalansen.

Vi bruker 1/3 av livene våre på jobb. Hvordan vi har det mens vi er på jobb blir derfor svært viktig for den mentale helsa vår. Jobben kan føre med seg en del negative opplevelser som stress, utbrenthet, skader og negative helsemessige konsekvenser, men det er også en kilde til god mental helse gjennom å skape struktur på hverdagen, sosiale nettverk, identitet, mening, personlig vekst og økonomisk sikkerhet. Når arbeidsmiljøet er tilfredsstillende, kan jobben i seg selv være helsefremmende.

Snart vil generasjon Z komme mer og mer inn i arbeidslivet, og i 2025 vil de utgjøre 27% av arbeidsstyrken internasjonalt. Det er vanskelig å generalisere over en hel generasjon, men denne generasjonen er født digitale, deres oppvekst har vært preget av klimakrise og et økende alvorlig verdensbilde med tanke på krig og konflikter. Deres foreldregenerasjon har hatt utfordringer med arbeid-familiebalansen, tidsklemma og en økt grad av utbrenthet. Flere undersøkelser, bl. a SHoT-undersøkelsen hos studenter viser en økende grad av mentale helseproblemer. Et begrep som har fremkommet mye i mediebildet i forbindelse med unge arbeidstakere og mental helse i arbeidslivet den siste tiden er såkalt «quiet quitting». Vi kan se hashtaggen quiet quitting bli brukt titt og ofte både på sosiale medier som TikTok, X og på LinkedIn. Begrepet quiet quitting er ikke et etablert vitenskapelig begrep, men overlapper gjerne med flere andre nærliggende begreper som sykenærver, job crafting, og turnoverintensjoner. Quiet Quitting handler ikke om å slutte i jobben, men kan ta form av å gjøre

kun et minimum på jobb. Den såkalte generasjon Z er spesielt i fokus når det gjelder quiet quitting da de ser ut til å være mer bevisst viktigheten av arbeid-familiebalanse og opplever mer usikkerhet med tanke på hvordan deres fremtid ser ut.

Quiet quitting er et tankesett der ansatte bevisst begrenser jobbaktiviteter til stillingsbeskrivelsen. De møter, men overgår ikke de forhåndsdefinerte forventningene, de melder seg aldri frivillig til tilleggsoppgaver og de gjør alt dette for bare å opprettholde sin nåværende ansettelsesstatus mens de prioriterer sin egen trivsel over organisatoriske mål. De driver med quiet quitting på grunn av blant annet dårlig ytre motivasjon, utbrenthet og nag mot sine ledere eller organisasjoner. Quiet quitting er et tveegget sverd, mens det hjelper arbeidstakere med å unngå stress og utbrenthet, kan det å engasjere seg i denne oppførselen sette deres profesjonelle karriere i fare. Quiet quitting kan på den ene siden være en reaksjon på at arbeidsmiljøet ikke er helsefremmende og skaper lavt engasjement. På den andre siden kan quiet

quitting ses på som en måte å sette grenser på, opprettholde arbeid-familiebalanse og beskytte sin mentale helse. Innsats-belønningsmodellen forklarer dette forholdet med å se på balansen mellom den innsatsen du legger i jobben og den belønningen du får igjen. En slik ubalanse kan være negativt for motivasjon, jobbkultur, arbeidsmoral og mental helse. For organisasjoner kan quiet quitting ha en rekke negative effekter – som redusert produktivitet og lønnsomhet, samt problematisk samarbeid og høy turnover hos medarbeidere.

Såkalt quiet quitting er et viktig signal på at arbeidssituasjonen ikke er bærekraftig, verken for arbeidstakeren eller organisasjonen. Ordet «quiet» er problematisk fordi bakgrunnen for at noen bedriver quiet quitting er nyttig kunnskap for organisasjonen for å skape endring. Det er en læringsmulighet for organisasjonen at de ansatte sier fra om hva som er problematisk med det psykososiale arbeidsmiljøet og hva som skal til for å skape endring. Man trenger å stille spørsmålsteget rundt hva som er årsaken til quiet quitting og hva som kan gjøres for å forbedre situasjonen.

Når det gjelder generasjon Z har det europeiske forskningsprosjektet Youcount kommet frem til sju punkter som gjør en jobb meningsfull for unge.

Disse punktene handler om å 1) Bli hørt og få si sin mening 2) Bli kjent med og oppleve sosialt fellesskap med ledelse og kollegaer, 3) ikke bare jobbe alene, men samarbeide med andre i team, 4) Lære og mestre nye ting, 5) få brukt energien sin, 6) bidra til samfunnet og 7) få hjelp til å bygge nettverk og tenke karriere. Dette er punkter som arbeidsgiver bør være bevisst på når man skal skape arbeidsplasser som fremtiden som er bærekraftige både for arbeidstakeres mentale helse og organisasjonens produktivitet.

Ansatte som driver med quiet quitting bør tenke gjennom konsekvensene både for seg selv når det gjelder videre karrieremuligheter, fremtidig jobbskifte, situasjonen for sine kolleger og sin organisasjon. Videre må organisasjonen ta slike signaler på alvor og se på hvordan de gjør sin arbeidsplass attraktiv for sine arbeidstakere gjennom å forebygge stress, utbrenthet og arbeid-familiekonflikt og skape en helsefremmende arbeidsplass hvor arbeidstakerne ønsker å bidra i tråd med organisasjonens mål. Politikere bør forhindre nasjonal utarming av menneskelig kapital, fremme balanse mellom arbeid og privatliv som en nasjonal kjerneverdi, finansiere ansattes psykiske helsestøtte og kunnskap om helsefremmende arbeidsplasser. ■

LØR 28.10 KL 12:30
PÅFYLL

DEBATT:
QUIET QUITTERS –
GENERASJON Z OG
ARBEIDSLIVET



↑
Billetter og mer info

Prissetting av natur



Av Kristine Grimsrud
Samfunnsøkonom og
forsker SSB

Kan man sette en rett pris på natur? Ja og nei.

Nei. Fenomenet natur er noe helt annet enn penger. Natur er økosystemene som utgjør livsgrunnlaget vårt.

Men ja, stykker og deler av naturen omtales som penger, omformes til pengeverdi, selges og høstes av, og er ofte en essensiell produksjonsfaktor.

Den økonomiske aktiviteten i samfunnet bruker godene fra naturen, og sammen med klimaendringer, forurensning, og invasjon av fremmede arter svekker dette økosystemenes evne til å produsere det vi trenger og er vant til å få fra naturen – selve livsgrunnlaget og livskvaliteten.

Å måle natur og naturens goder i penger er kanskje ikke så fjernt for oss som vil liker å tenke. Skog kan bli omtalt som «penger på bok». Tomter skilles ut og bygges ned for å fortette byene enda mer – og de siste gjenværende leveområdene for mange arter i byer forsvinner. Eiendomsutviklere kan få så stor fortjeneste på at natur går tapt at flytting til Sveits kan bli det neste. I hyttekommuner står grunneiere i tur for å bygge hyttefelt, og når én har fått lov, blir det vanskelig å nekte den neste å bli millionær. Ved å bygge ned natur kan en bygge opp sin kapital med titalls millioner. Hvem greier å motstå det? Omsetning og salg av naturarealer gir økonomisk trygghet

og valgmuligheter for en selv og ens etterkommere.

Så er det behovet for økonomisk aktivitet og vekst. Det er bare å åpne hvilken som helst avis så ser en at naturen vurderes som mindre verdifull enn markedsverdiene fra industri, som en ny batterifabrikk, gruvedrift på land og i havet, fiskeoppdrett og vindkraft i Norges siste inngrepsfrie natur. Dermed har samfunnets beslutningstagere implisitt satt en pris på naturen.

Det er sterke økonomiske drivkrefter i verk når biter av vår felles natur og livsgrunnlag verdsettes implisitt gjennom beslutningene som tas. For å styre disse drivkreftene i en retning som er bærekraftig for samfunnet som helhet, mener mange samfunnsøkonomer at vi må «snakke samme språk» som de som tjener penger på natur – selv om en konkret pengeverdi ikke kan romme de mangfoldige måtene mennesker verdsetter naturen på. Dette bidrar til å synliggjøre verdien av naturen for samfunnet i en måleenhet, penger, som mange beslutningstagere forstår bedre. Det har blitt sagt at for økologer betyr ingen pengeverdi

uendelig verdi og for økonomer betyr ingen pengeverdi null verdi. Uten en måleenhet for verdi av natur på samme språk som det som brukes i økonomien generelt, kan naturen lett bli usynliggjort og tape i beslutninger på alle myndighetsnivå og på tvers av sektorer.

Det som er gratis blir dessverre ofte sløst med. Prising av natur gjennom en naturavgift kan bidra til å redusere overforbruket av «gratis» natur. Men en slik naturavgift kan ikke stå alene, den må være et supplement til konsesjonsbehandling og andre virkemidler. Utbyggerne vil ofte ha mer detaljert informasjon om utbyggingen, og tjener på å overdrive gevinster og tone ned kostnader i konsesjonssøknaden for å overbevise saksbehandleren. Naturavgiften vil føre til at utbyggerne i større grad tar inn over seg naturkostnaden ved utbyggingen.

For at framtidige generasjoner skal ha like naturmuligheter som oss kan vi ikke utrydde arter. Og i de tilfellene arealet er essensielt for naturmangfoldet, bør vern uansett være løsningen. ■

FRE 27.10 KL 15:30
PÅFYLL

DEBATT: PRISING AV
NATUR: REDNING ELLER
BLINDSPOR?

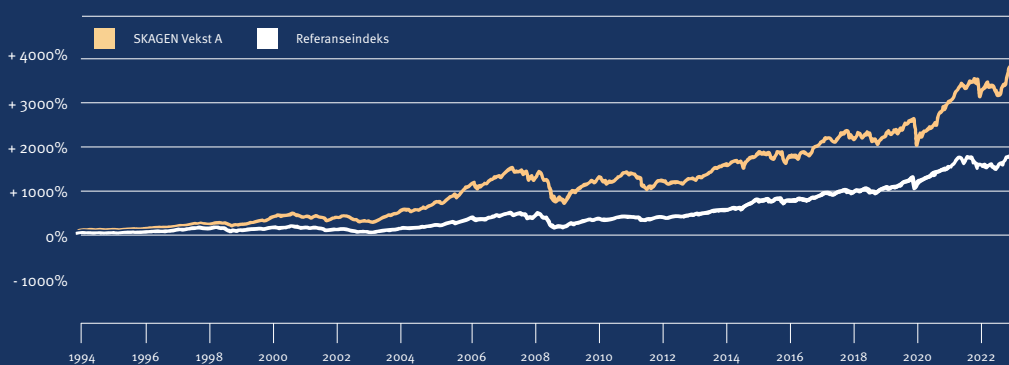


↑
Billetter og mer info

Annonse

40-gangeren på 30 år!

Fra desember 1993 til mai 2023 leverte SKAGEN Vekst en totalavkastning på 4 047 %. Det er 40-gangeren på tre tiår! Et hyggelig resultat for våre kunder, og en fin bekreftelse for oss, nå som vi feirer 30-årsjubileum. Hemmeligheten er aktiv, verdibasert forvaltning – og sunn fornuft.



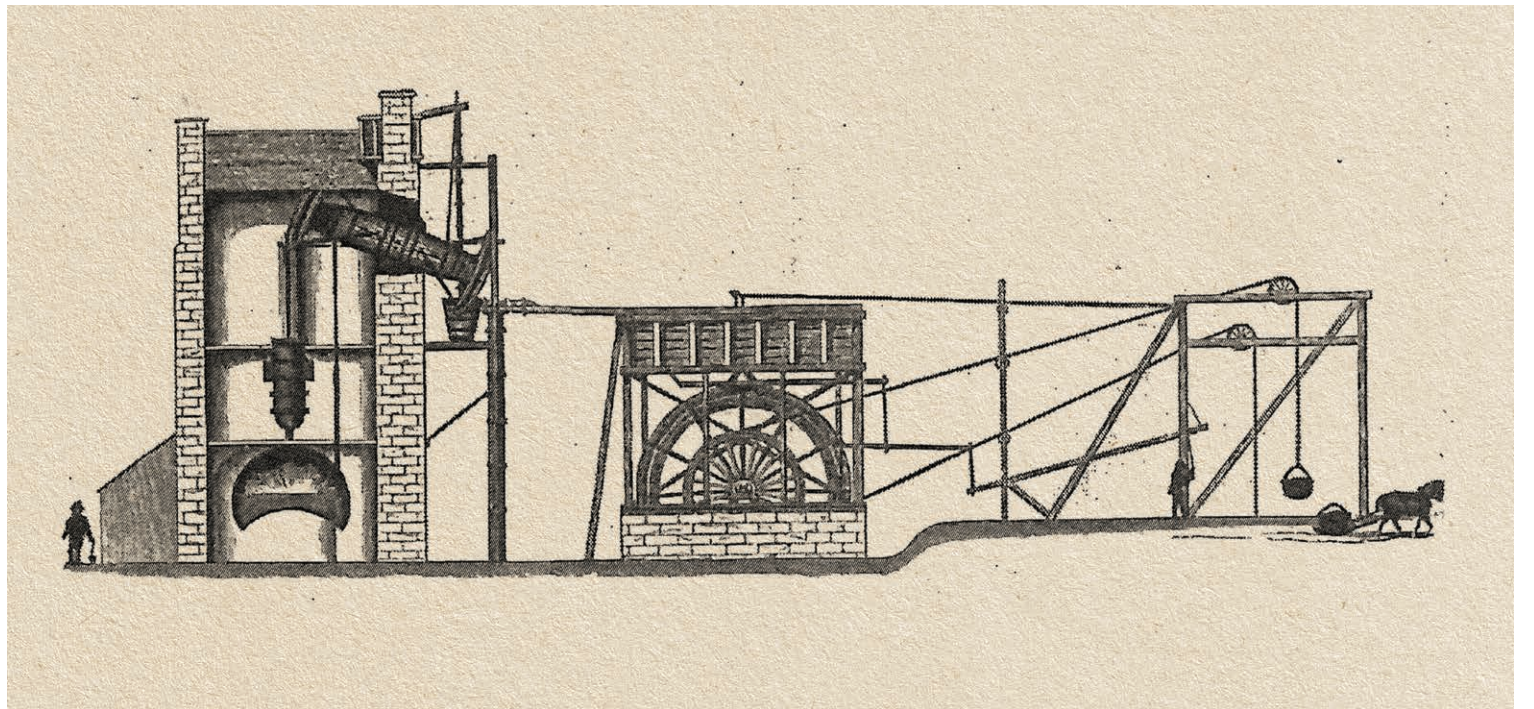
Fondets referanseindeks er MSCI Nordic/MSCI AC ex. Nordic. Gjennomsnittlig årlig avkastning siden start (01.12.1993) er 13,34 % mot indeks på 10,67 %. Avkastning siste 10 år er 11,07 % mot indeks på 13,29 %. Alle tall er i NOK og etter kostnader, per 25.08.2023.

30 år med sunn fornuft

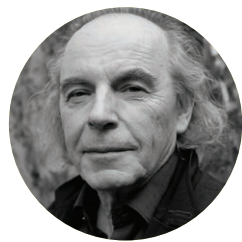
Historisk avkastning er ingen garanti for fremtidig avkastning. Fremtidig avkastning vil blant annet avhenge av markedsutviklingen, forvalterens dyktighet, fondets risikoprofil og forvaltningshonorar. Avkastningen kan bli negativ som følge av kurstap. Før tegning oppfordres det til å lese fondenes nøkkelinformasjon og prospekt. Oversikt over kostnader finnes på skagenfondene.no/kostnader.

Stolt sponsor av
KAKA|nomics


SKAGEN
Del av Storebrand



Mot en ny forståelse av den første industrielle revolusjonen



Av Terje Tvedt
Professor UiB, historiker,
forfatter og dokumentar-
filmskaper

Å skrive om en ny fortolkning av den industrielle revolusjonen med øvre grense på rundt 5000 tegn må være omtrent som å skrive om fotballfenomenet Haaland og bare ha plass til å nevne frisyren. På den andre siden: Det er umulig å øve nok på å sammenfatte et forskningsprosjekt jeg har holdt på med i 30 år.

Den første industrielle revolusjonen er den mest betydningsfulle verdenshistoriske hendelsen etter jordbruksrevolusjonen 10 000 år f.Kr. Den har hatt stor innvirkning på moderne historie og formet verden vi lever i. Tolkningene av den har påvirket forståelsen av både fortiden og samtiden. Når det økonomiske tyngdepunktet nå er i ferd med å bli Asia, slik det var før den industrielle revolusjonen, spør folk over hele verden med fornyet interesse: Hva skjedde egentlig da historiens retning ble radikalt endret for 200 år siden?

Innlegget på festivalen vil presentere en ny tolkning av den industrielle revolusjon og levere en krass kritikk av dominerende fortolkninger av den. Jeg vil ta utgangspunkt i min bok «Historiens hjul og vannets makt. Da England og Europa vant og Kina og Asia tapte». Der tar jeg leseren med på en reise til 11 land over en periode på omtrent 500 år.

Forskning må være kritikk av rådende oppfatninger før den kan være noe annet. Særlig på et så politisert felt. Jeg vil følgelig diskutere fortolkningsstradisjonen som osrer av vestlig triumfalisme, der revolusjonen beskrives som et produkt av Vestens unike

verdier, kultur, rasjonalisme og dens liberale institusjoner, eller som resultat av at den vestlige hjerne rett og slett er smarte enn andre folks. Jeg vil også diskutere tolkninger som mener at England og Europa ikke hadde noen positive egenskaper i det hele tatt. Snarere tvert imot: Europa lyktes i å være først, fordi de ved hjelp av kolonialisme og slavehandel viste seg best i å utnytte andre mennesker. Jeg vil diskutere mangler ved begge disse tradisjonene.

Samtidig vil jeg altså legge frem en ny tolkning av den industrielle revolusjonen ved å sette spesielt søkelys på noen av landene jeg har studert.

Den industrielle revolusjonen var ikke i første omgang en revolusjon i hele samfunnet. Den var begrenset til noen få sektorer, men som skulle få revolusjonære konsekvenser. Skal man forstå hva som fant sted bør man derfor være var de tre mest sentrale sektorene; transportsektoren, bomullstekstilindustrien og jernindustrien. Siden foredraget holdes i Stavanger, vil jeg sette energispørsmålet i sentrum og derfor konsentrere meg om tekstilindustrien, der den moderne arbeiderklassen først oppsto, og der maskinen som menneskets herre først ble en realitet.

Noe av det mest fascinerende og overraskende ved det jeg har funnet ut, er hvor paradoksal utviklingen av tekstilindustrien var: De revolusjonære endringene ble produsert av menneskets eldste og mest brukte teknologi; vannhulet! På samme måte skjedde transportrevolusjonen ved hjelp av lektre dratt av hester og mennesker og båter drevet av seil.

På skolen og på nettet leser vi alle at det var dampmaskinen som var den industrielle revolusjonens motor. Men realiteten er at den spilte en helt marginal rolle. Glem også bildet av den industrielle revolusjonen som om den oppsto i skitne byer basert på fossilt brensel. Fakta er at den startet i pittoreske, rurale landskap, med maskiner drevet av vannhjul som igjen ble drevet av hva vi i dag ville ha kalt kortreist grønn energi – det vil si av vannets mekaniske energi. Det er altså mange åpenbare grunner til at tolkninger av den første industrielle revolusjonen må plasseres i en helt ny sammenheng, der menneskets lange og endrede forhold til naturen og sitt vannlandskap må plasseres i sentrum. Religiøse overbevisninger, protestantisk etikk, islamsk og buddhistisk konservatisme, institusjoner og klassesdannelser var selvsagt også svært viktige, men for å vurdere deres betydning må de studeres i en bredere kontekst av forutsetninger og årsaker enn hva som har vært tilfellet.

For å forstå den industrielle revolusjonen kan den etter min mening heller ikke analyseres innenfor historiske periodeinndelinger som «middelalderen» og «nytiden». De fanger ikke inn hva som skjedde rundt om i verden i århundrene før 1800, i tillegg til at begrepene har en innebygd bias, ved at de er basert kun på Europas historiske erfaringer. I stedet bør revolusjonen sees som et høyde- og slutt punkt i hva jeg kaller den lange «mekaniske vannenergiens tidsalder». Da vil den bli plassert på en virkelig lang linje i verdenshistorien som åpner opp ukjente dører for originale undersøkelser.

Under KÅKÅnomics vil jeg altså argumentere for en radikalt ny forståelse av den moderne verdens fremvekst. Det vil presentere et alternativ til mektige narrativ som har vekslert mellom å kle den vestlige sivilisasjonens bidrag til den moderne verdens utvikling i sekk og aske, og en arrogant vestlig triumfalisme. Vær velkommen! ■

TOR 26.10 KL 20
GAFFEL & KARAFFEL

FOREDRAG: HISTORIENS
HJUL OG VANNETS
MAKT – EN NY
FORSTÅELSE AV DEN
INDUSTRIELLE
REVOLUSJON



↑
Billetter og mer info

Gi arbeidsdagen et løft!

Velkommen til byens første, eneste og beste arbeidsbar! Vingtor på Skansekaian i sentrum er et kontorfellesskap og sosialt knutepunkt.



Finn medlemskapet som passer deg!



Lounge 1190,- kr/mnd.

Best for besøkende som vil arbeide på laptop.
Få tilgang til arbeidsstasjoner i vår HUB samt tilgang til å booke stillerom, møterom og mediarom.



Co-Work 2890,- kr/mnd.

Best for startups, små bedrifter og enkeltpersonforetak.
Få tilgang til pult i bås, skjermer, mediarom, stillerom, møterom, scan/print, Café, HUB og mye mer.

Populær



Community gratis

Best for studenter og sporadisk besøkende som vil være en del av miljøet.
Få tilgang til Vingtor Café, Life @Work og sikkert WIFI



Studio skreddersys

Best for selskaper som trenger et dedikert "off site" kontor.
Et privat studio kontor til ditt team samt alle Vingtor fasilitetene!



Hvilken plass har penger i norsk skjønnlitteratur – etter den reviderte handlingsregelen?



Av Maria Berg Reinertsen
Forfatter, journalist og økonomi-kommentatort Morgenbladet

Hvilket inntrykk får den ivrige leser av norsk skjønnlitteratur av hva som er de viktigste problemstillingene i norsk økonomi? Eller: Er norske skjønnlitterære forfattere og byråkratene i Finansdepartementet enige om hva som er viktigst i norsk økonomi?

29. mars 2001 lanserte daværende statsminister Jens Stoltenberg handlingsregelen for bruk av oljepenger. Dermed var en epoke over, preget av grenseløs frykt og optimisme med tanke på hva oljepengene kunne gjøre med oss. En ny epoke i økonomisk debatt begynte; fra nå handlet det om å bruke litt mindre eller ganske mye mer oljepenger enn de fire prosentene av oljefondet som handlingsregelen tillot. Det var også i årene etter 2001 at Norge virkelig etablerte seg som et usårlig økonomisk annerledesland. Det var arbeid til nesten alle, penger på bok, og selv bankene klarte seg, med statens hjelp, lett gjennom finanskrisen i 2008. Men hva med skjønnlitteraturen? Tok den preg av å være skrevet i et økonomisk unntaksland?

I 2012 ble jeg invitert av Litteraturfestivalen på Lillehammer til å holde et foredrag om penger i norsk skjønnlitteratur. Resultatet ble foredraget Norsk litteratur etter handlingsregelen.

Målet var å gå litt utenfor de bøkene som eksplisitt tar på seg å skildre økonomien, og til hvordan økonomien fremstår i det store gross av norske romaner. Hvilket inntrykk fikk den ivrige leser av norsk skjønnlitteratur av hva som var de viktige problemstillingene i norsk økonomi? For på samme måte som vårt bilde av de økonomiske forholdene på 1800-tallet i langt større grad er preget av Ibsens fallitter, Kiellands handelshus og Skrams fattigfolk på Hellemyren, så er det grunn til å tro at norske skjønnlitterære forfattere har et langt større publikum enn forfatterne av statsbudsjettet.

Resultatet av lesingen ble blant annet noe så corny som en tabell over økonomiske problemstillinger hos vinnerne av Brageprisen i skjønnlitteratur fra 2001 til 2011. Denne tabellen bød på noen overraskelser: Med unntak av Elisabeth Hansens diktsamling Trask som vant prisen i 2003, så var

00-tallets store tema, den grenseløse finansøkonomien, ganske så fraværende i dette utvalget. Mangel på penger var heller ingen drivkraft i disse prisbelønte norske romanene. Hovedpersonene kunne rett nok klage over dårlig råd, men det var ikke slik at pengemangel hindret dem i viktige prosjekter – som å forlate kjæresten. Ja, selv Niels Fredrik Dahls uføretrygdede hovedperson i På vei til en venn klarte etter litt grubling å skaffe mat til sirkuselefanten som var blitt etterlatt i låven hans.

Jakten på mer penger var heller ikke noe som opptok disse hovedpersonene. Nei, det var det arbeidsmarkedstilknytningen de interesserte seg for. For romanpersonene som var i jobb i den jevne norske 00-tallsroman var det et stadig tilbakevendende spørsmål om de var gode nok for jobben og jobben god nok for dem: Kunne forfatterne av selvbiografiske romaner (utvalget hadde tre av dem) fortsette å skrive, kunne diplomaten fortsatt lojalt tjene landet sitt etter å ha sett at den amerikanske ambassadøren hadde grisehode?

Og når en virkelig skulle gjøre noe dramatisk, når en kastet hansken og erklærte verden krig, da sprenget ingen bombe, organiserte ingen streik, forlot ikke familien, slo seg ikke på flasken, (jo, det hendte). Først og fremst sluttet en å jobbe, slik hovedpersonen i Marita Fossums roman Forestill deg gjorde.

Det interessante var at denne vektleggingen av arbeid var Finansdepartementet helt enig i: Mens den offentlige debatten om den økonomiske politikken i stor grad hadde handlet om oljepengene, var statsbudsjettet og Bragepris-vinnerne skjønt enige om at arbeidsmarkedet var mest interessant. Som statsbudsjettet 2011 sa: «Beregninger basert på de langsiktige makroøkonomiske framskrivningene viser at verdien av vår nåværende og framtidige arbeidsinnsats utgjør om lag 84 pst. av nasjonalformuen. Petroleums- og finansformuen til sammen utgjør til sammenlikning bare i overkant av 7 pst.»

Siden den gang har to av de mest kritikerroste, leste og diskuterte bøkene i Norge handlet om henholdsvis en arvestrid om to hytter på Hvaler og arbeidet med å skrive statsbudsjettet. En sakprosa bok om ulikhet og formuens betydning (Thomas Pikettys Kapitalen i det 21. århundre) har blitt en uventet global bestselger, og selv i Det norske Arbeiderpartiet er det dem som ønsker en debatt om «arbeidslinja». I 2017 ble handlingsregelen for bruk av oljepenger strammet inn, fra fire til tre prosent av fondets verdi.

Hvilken plass har penger i norsk skjønnlitteratur i dag? Står arbeidslinjen like sterkt i litteraturen nå som i handlingsregelens første tiår? Er det blitt større sprik mellom nasjonaløkonomien slik den beskrives av norske forfattere og byråkratene i Finansdepartementet?

Alt dette og mer til tar jeg for meg i foredraget Norsk litteratur etter den reviderte handlingsregelen under årets KÅKÅnomics, hvor jeg tar for meg og samleser statsbudsjettet og skjønnlitteraturen det siste tiåret. Vær velkommen! ■

Enmannsenquête

– Bør andre stortingspolitikere enn meg holde seg unna Reality og SoMe?

- Folkevalgte svarer til folket. Da må folket helst vite hvem de er. Reality og sosiale medier er to måter å nå ut til folk på, også bortenfor ring 2 i Oslo. Så det er ingen grunn til å holde seg unna noen av delene, så lenge man klarer å kombinere det med å skjøtte vervet sitt på Stortinget skikkelig.

Mimir Kristjánsson

TOR 26.10 KL 17:00,
VINGTOR

FOREDRAG: **NORSK
LITTERATUR ETTER
REVIDERT HANDLINGS-
REGEL?**



↑
Billetter og mer info

Omstilling til lavutslipp – veivalg mot 2050



Av Martin Skancke
Siviløkonom og leder av Klimautvalget

På KÅÅnomicsfestivalen 27. oktober skal jeg på vegne av Klimautvalget 2050 overrekke rapporten vår til klima- og miljøminister Espen Barth Eide. Klimapolitikken som føres i dag er med på å bestemme om vi blir et lavutslippssamfunn i 2050 med utslipp som er redusert med 90-95 prosent sammenlignet med 1990.

Allerede i delrapporten vi la frem i fjor sommer slo vi fast at det er et stort misforhold mellom de uttalte ambisjonene i klimapolitikken og vedtatte tiltak og virkemidler. Problemet er ikke at vi mangler langsiktige målsetninger. Vi har som kjent klimamål mot både 2030 og 2050. Problemet er snarere at vi ikke legger nok vekt på om beslutninger vi tar i dag er forenelige med disse langsiktige målene. Vår vurdering er derfor at vi må tenke lenger i klimapolitikken enn vi har gjort til nå.

Dagens politikk må ha som utgangspunkt at vi skal fjerne de aller fleste utslippene av klimagasser i Norge for godt innen 2050. Klimapolitikk i dag må iverksettes med 2050-brillene

på. På den måten kan vi sørge for at tiltak virker godt over tid, og at dagens politikk ikke gjør det vanskeligere å redusere utslipp lenger frem i tid. Bare slik kan vi nå målet, begrense farlige klimaendringer og bli et lavutslippssamfunn.

KÅÅnomics er en økonomifestival, og en stor del av økonomifaget dreier seg om effektiv fordeling av ressurser. Utvalget peker på at når Norge skal omstilles til et lavutslippssamfunn er nettopp hvordan vi bruker knappe ressurser helt sentralt. Utslppsreduksjoner krever innsats av knappe ressurser som elektrisk kraft, arealer, natur og biomasse. Giitt at vi skal kutte utslippene med 90-95 prosent - fra 50 til mellom 2,5 og 5 millioner tonn - er også utslippsbudsjettet en knapp ressurs. En god omstilling krever at vi klarer å tenke helthetlig på prioritering av disse knappe ressursene.

Utvalget har som utgangspunkt at politikken skal være kostnadseffektiv og at klimagassutslipp skal prises riktig. Samtidig er det forskjell på hva som

er kostnadseffektivt når utslippene skal reduseres med 20 eller 30 prosent, og når alle utslipp skal fjernes for godt. Da er det hele omstillingen som må være kostnadseffektiv, ikke ett og ett tonn i et enkeltutslipp. For eksempel kan noen tiltak være relativt dyre på kort sikt, men likevel være nødvendige for at omstillingen som helhet skal gå lettere. Teknisk og sosial innovasjon kan gi oss bedre og billigere klimaløsninger over tid, men i startfasen er gjerne kostnadene så høye at løsningene ikke forlater startblokken.

Her er to huskereglene som kan hjelpe oss å tenke langt nok i klimapolitikken, som en smakebit før rapporten legges frem.

1. All politikk må vurderes i lys av det langsiktige målet om at Norge skal bli et lavutslippssamfunn i 2050.

Klimapolitikk er litt som bilkjøring: Kunsten er hele tiden å bevege blikket frem og tilbake mellom området rett foran bilen og trafikkbildet lenger frem. På samme måte må vi i klimapolitikken klare å forholde oss til kortsiktige og langsiktige mål samtidig.

Hittil har vi vært veldig opptatt av årlige utslippskutt. Vi ser stort sett bare rett foran bilen, og klarer ikke tilpasse fart og styring til en veldig bratt sving foran oss. Dermed kan vi risikere å innføre tiltak for å nå 2030-målet som gjør det

vanskeligere for oss å nå 2050-målet fordi vi kan låse oss inn i infrastruktur og systemer som ikke er forenelige med målet om et samfunn uten utslipp av klimagasser. For eksempel kan bruk av bioenergi forsinke utvikling av og overgang til nullutslippsløsninger, og samtidig legge beslag på viktige bioressurser til andre anvendelser eller føre til ytterligere nedbygging av arealer. Stiavhengighet, både positiv og negativ, er viktig å ha i bakhodet.

EU har vedtatt at alle politiske forslag og all støtte til teknologi skal vurderes i lys av om det bidrar til at EU når sitt 2050-mål. Klimautvalget mener at Norge må tenke i lignende spor.

2. Et langt perspektiv betyr ikke at alt skal gjøres på slutten.

Klimapolitikken i Norge har hittil basert seg på å kjøpe kvoter fra andre land for å møte våre internasjonale utslippsforpliktelser. Denne strategien har gjort det mulig å sette ambisiøse mål og har gitt kutt i globale klimagassutslipp. Ved å vente og se før vi gjennomfører dyrere utslippskutt hjemme, kan vi også dra nytte av muligheten for at det i mellomtiden utvikles ny teknologi som gjør vår omstilling rimeligere.

Det kan ha store kostnader å utsette omstillingen og utslippsreduksjonene ytterligere. I mange sektorer i samfunnet vil omstilling ta lang tid. Folk tillegger seg sjelden nye vaner over natten, og det tar ofte lang tid før teknologi tas i bruk i stor skala. En sen omstilling kan bety en brå omstilling. Det kan gi store utfordringer for samfunnet

og slå hardt ut for noen grupper. En slik omstilling kan bli kostbar og ikke minst så problematisk at det vil være svært krevende, om ikke umulig, å gjennomføre den.

2050 kan høres ut som langt unna. Men jobben må gjøres nå. ■

FRE 27.10 KL 13:00,
GAFFEL & KARAFFEL

FOREDRAG:
OVERLEVERING AV
RAPPORTEN FRA
KLIMAUTVALGET 2050



FRE 27.10 KL 17:00,
MS SANDNES

DEBATT: HVA SKAL TIL
FOR Å NÅ KLIMA-
MÅLENE INNEN 2050?



“

*Det er såre enkelt
å sikre langsiktige og
bærekraftige resultater*

- Har ingen sagt noensinne

”

Heldigvis blir det litt enklere å skape bærekraftige forretningsstrategier med våre rådgivere.

Ingenting er umulig med de rette folka

Deloitte.

Nyliberalismen er død. Hva får vi i stedet?



Av Mimir Kristjánsson
Storingsrepresentant for Rødt,
journalist og forfatter



Krisen består nettopp i det faktum at det gamle dør og det nye ikke kan fødes: I dette interregnumet oppstår de mest forskjelligartede sykelige fenomener.

Ordene tilhører den italienske marxisten Antonio Gramsci, og er skrevet i en av Mussolinis fengselsceller. Gramsci levde i de kaotiske årene vi bare har kalt «mellomkrigstida», en tid preget av økonomisk krise og sosial uro. En stadig voksende og mer selvbevisst arbeiderklasse lot seg ikke lenger avspise med smulene fra kapitalistenes bord. Med krakket på Wall Street i 1929 spilte den økonomiske liberalismen fallitt, med det resultat at millioner av mennesker over hele verden ble kastet ut i fattigdom og dyp nød.

Hvilken vei skulle man følge ut av elendigheten? Fra høyre fristet fascistene som Mussolini og Hitler med løfter om nasjonal storhet og etnisk rensing. Fra venstre mobiliserte arbeiderbevegelsen mot kapitalismen med løfter om et klasseløst samfunn. I midten sto

rådville liberalere som ikke ante hvem de skulle støtte. I land som Norge falt høyresida til slutt ned på demokratiets side. I Tyskland ble det omvendt. Lenger øst, i Sovjetunionen, utviklet venstresida gjennom mellomkrigstida sitt eget redselsfulle diktatur. Til slutt ble utfallet en krig blodigere og mer grusom enn vi noensinne har sett verken før eller etter.

I dag lever vi i en lignende tid. Nyliberalismen, det økonomiske dogmet som har dominert verden siden slutten av 1980-årene, har spilt fullstendig fallitt. Flere tiår med økende ulikhet har brakt nøden tilbake til den rike delen av verden. Finanskrisa i 2008 utløste en vedvarende nedgangstid som verken Europa eller USA har reist seg fra.

Etter økonomiske kriser følger alltid sosial uro. 100 år etter at Mussolini marsjerte mot Roma heter statsministeren i Italia Giorgia Meloni. Hun har sin bakgrunn fra en nyfascistisk bevegelse. I USA er høyresida redusert til en personkult rundt Donald Trump, en presidentkandidat som mangler selv den mest grunnleggende respekt for demokratiets spilleregler. Flere av EUs medlemsstater har for lengst blitt såkalt illiberale demokratier, i Ungarn er jødene nok en gang utpekt til syndebukker.

I mørke stunder er det lett å bli nostalgisk. Mange sentrumsliberale har konstruert seg en imaginær gullalder i 90-årene, da verden angivelig bare ble friere og mer åpen for hver dag

som gikk. I denne blåøyde gullalderfantasier framstilles den nyliberale verdensorden som en fredfull tid, uten krig eller klassemotsetninger. Glemte er de grunnleggende urettferdighetene som gjorde at vredens druer fikk vokse seg feite gjennom hele denne epoken. Vil vi like det som kommer etter nyliberalismen? Det vet jeg ikke. Men det er uansett for seint å redde den nyliberale orden. Den er allerede brutt sammen. Som i mellomkrigstida går det flere veier ut av denne krisa. Forhåpentligvis slår vi inn på en vei mot mer demokrati og økt sosial likhet, slik vi også gjorde i Norge i 1930-årene. Den gamle verden er død, men det er opp til oss hva slags ny verden som vil bli født. ■

89-erne: tidsånden som forsvant



Av Torbjørn Røe Isaksen
Forfatter og samfunnsredaktør E24,
tidligere statsråd

Fortsatt er det mange som lurer på når vi kommer tilbake til normalen etter pandemi, krig, energikrise og økonomiske problemer. Svaret er: aldri. Det finnes ingen vei tilbake til verden før Russlands invasjon av Ukraina. Det finnes ingen fremtid hvor Kina ikke vil ønske seg en plass i solen. Det finnes ikke noe alternativ hvor økonomien blir som i perioden før den store finanskrisen. De neste tre tiårene vil bli grunnleggende annerledes enn de tre tiårene vi har bak oss.

Jeg var en 89-er, som vokste opp i solskinet som spredte seg i Europa og verden etter Berlinmurens fall, i et av de mest optimistiske tiårene vi har hatt. Den kalde krigen var over, Sovjetunionen og kommunismen hadde falt, verden var fri, åpen og full av uendelige muligheter.

Jeg bruker begreper 89-er om generasjonen som ble formet av Berlinmurens fall og slutten på Den kalde krigen. Slik jeg bruker begrepet er det egentlig ikke en generasjon i bokstavelig forstand. En politiker som

Tony Blair er en viktig politisk 89-er, men han er født i 1953. Det er snarere en beskrivelse av en type tidsånd, et sett med ideer og antagelser som er formet av en bestemt historisk begivenhet – Berlinmurens fall – men så kommer til uttrykk gjennom det vi litt marxistisk kan kalle «tidens rådende tanker». Slik sett ligner 89-erne på det fenomenet vi kaller sekstiåttene.

89-ernes filosofi var liberal, individualistisk, optimistisk og bygget på en bestemt idé om universell fornuft. Politisk var det en sammensmeltning av frigjøringsbudskapet fra 60-tallet og den økonomiske liberaliseringen som vant frem på 80-tallet. Individet skulle slippe løs fra både gamle fordommer og den utdaterte styringsstaten – og fra kunstige landegrensener og snevre nasjonale rammer.

Dermed ble 89-ernes filosofi en liberal utviklingsoptimisme med enorm tro på fremskritt, frihet og mulighetene som lå i horisonten. Disse ideene hadde en sentral plass i vestlig

politikk i tre tiår, gjennom det jeg kaller det lange 90-tallet.

Da Vladimir Putins soldater invaderte Ukraina, skjedde det noe. Den liberale utviklingsoptimismen døde den dagen. Glansen fra 89-ernes store seier og Berlinmurens fall forsvant fullstendig.

89-eren var optimist fordi han ikke kunne tro at vi ville være i stand til å begå de samme feilene om igjen. Det ville ødelegge selve forestillingen om at fremskritt kan oppnås og vinnes for godt. Da ville ethvert fremskritt bare være midlertidig, en slags pustepause før mørket igjen truet med å innhente oss. Snarere enn det var situasjonen en ny normaltilstand. Verden var fundamentalt endret. Derfor kunne vi se lyst på fremtiden.

Historisk determinisme er den idé at utviklingen med nødvendighet beveger seg mot et bestemt mål. Vi finner denne tankegangen hos den tyske filosofen Hegel, som mente at historien utvikler seg gjennom å komme stadig nærmere en type

universell fornuft. Eller hos Karl Marx, kommunismens far. Han hevdet kapitalismen måtte kollapse og erstattes av sosialismen. Eller i Francis Fukuyamas tese om historiens slutt. Den liberale utviklingsoptimismen blir en variant av historisk determinisme, selv om knapt noen liberaler eller 89-er vil innrømme det selv.

Tidsånden fra det lange 90-tallet var først og fremst en voldsom tro på fremskritt. Verden går fremover slik tiden går fremover. Det kan komme tilbakeslag, men i selve ordet ligger noe avslørende: Det betyr at vi går tilbake til noe vi egentlig har forlatt; vi gjenoppliver noe som var dødt og ferdig. Underforstått: Hvis vi får has på det denne gangen, kan vi i hvert fall regne med at det er dødt og ferdig.

Skrekkelige ting kunne skje i 89-ernes verden. Det vi overhodet ikke kunne se for oss, var at det skrekkelige kunne komme, ikke som et guff fra fortiden, men fordi verden beveget seg frem-

over. «Fremover» er strengt tatt ikke noen normativ beskrivelse. Det betyr bare at tiden går. Problemerkene skyldes ikke at noe fra fortiden dukker opp igjen eller nekter å dø, men at det alltid har vært der. Det er like mye en del av nåtiden som alle fremskritt, all opplysning og alle vitenskapelige insikter. ■

Innlegget er et redigert utdrag av boken *Ingen tror på nåtiden* (Kagge forlag, 2023)

ONS 25.10 KL 21:30,
VINGTOR

SAMTALE: INGEN TROR
PÅ NÅTIDEN. HVA
SKJEDDE MED NITTITALLETS
OPTIMISME?



Billetter og mer info

Prising av natur: redning eller blindspor?

Kunstig intelligens: Nyttig gigahjerne eller livsfarlig dødsstjerne?

Hva skal til for å nå klimamålene innen 2050?

Brukes NOUer til å fyre for kråka?

Kjør debatt!

25.–28.
oktober

Veien mot et bærekraftig samfunn går via nye ideer og kloke spørsmål. Vi heier på debattene som slipper til stemmer med ulike meninger og løsninger – og gleder oss til årets KÅKÅnomics. God fornøyelse til støttespillere, deltakere og publikum!

Alltid på. For den gode debatten.



KLASSIKEREN

Adam Smith på 5000 tegn



Av Einar Lie

Samfunnsøkonom og professor
historie UiO

Adam Smiths «The Wealth of Nations» er en av de viktigste bøkene i den økonomiske teoriens historie. Antakelig er den også en av de mest kjente, kanskje den aller mest kjente. Men jeg tror likevel ikke det er særlig mange som selv har lest den, og studert den side for side.

De som forsøker, finner en bok som ikke minner så mye om senere økonomibøker. I teoriehistoriske oversiktsverker blir gjerne den klassiske teoribygningen i økonomi tilskrevet Smith og David Ricardo, som skrev noen få tiår senere. Ricardos tekst er nokså lik moderne økonomi, ved at han arbeider fra klare, forenklete forutsetninger og utvikler skarpe og omstendelige resonnementer omkring hva de vil innebære og føre til.

Her ville man lett kunne supplert teksten med noen kurver og litt algebra, så ville den vært til forveksling lik en moderne lærebok.

Smiths prosa er annerledes: Han bruker lange eksempler og anekdoter, samt en mengde henvisninger til for lengst glemt litteratur, og kan forlate et resonnement for en flere sider lang digresjon. Og så, når man nesten er i ferd med å glemme det opprinnelige resonnementet og tror at digresjonen er

hovedpoenget, så er han tilbake der han var i teksten. I min lesning gjør dette teksten rik. Men den er krevende å følge, og den utfolder seg innenfor en samfunnsramme og underliggende forståelser som er nokså fremmede for dagens lesere.

Hva er det viktigste i Adam Smiths klassiske verk? La meg peke på tre forhold. Det første er allerede antydnet: Smiths bok er banebrytende ved at den samler veldig ulike kunnskaper og innsikter om økonomi, og diskuterer hva slags sammenhenger og mekanismer som styrer økonomisk aktivitet – eller «the nature and causes of the Wealth of Nations», som bokens fulle tittel er. Det er denne sammenstillingen og systematiske diskusjonen av velstand, produksjon, markeder, verdi, handel, penger og mye annet, som konstituerer det nye kunnskapsfeltet.

Det andre ligger i Smiths innsikter om hvordan velstand skapes og fordeles. Her er det langt på vei skapt en forståelse av at det er egennyttens og frie markeder som utgjør kjernen i Smiths tenkning. Dette er etter min oppfatning lite treffende. I Wealth of Nations presenteres arbeidsdelingen og spesialiseringen som den vesentlige årsaken til rikdom. Det er her boken begynner, og det er fra dette utgangspunktet resonnementene løper omkring hvordan arbeid skapes og fordeler verdier, og hvordan markeder organiseres omkring dette.

Det var ikke bare slik at slakteren, bakeren og smeden hadde spesialisert seg på hvert sitt arbeid. I enkle fabrikker fant man også en sterk arbeidsdeling, med veldig spesialiserte funksjoner. Smiths viktigste eksempel er en nålefabrikk, der produksjonen var brutt ned i distinkte prosesser som hver arbeider hadde spesialisert seg på. Skulle en mann alene tatt seg av alle prosessene, vill han kanskje greid å lage 20 nåler per dag. Med spesialiseringen greide 10 arbeidere å produsere titusenvis av nåler om dagen.

Dette er selve utgangspunktet for «The Wealth of Nations», nasjonenes rikdom. Markedet kommer inn ved at det forklarer hvordan produksjonsresultatet og rikdommen

spres og fordeles: Konkurransen holder prisene nede, og den sørger også for at varene leveres med god kvalitet – hvis ikke blir kundene borte. Det er her egennyttens kommer inn. Markeder trenger stort sett ingen til å regulere eller organisere dem – handelsmonopoler, laugsvesen eller kjøpmenn med bestemte privilegier var blant tidens løsninger på dette. Hvis markedet var fritt og åpent, ville man normalt få et bedre resultat enn ved andre kjente måter å regulere dem på.

Her kommer vi til det tredje forholdet jeg vil nevne, som er Smiths underliggende syn på hva nasjonen og dens rikdom var. Her er det nyttig å gå veien om den såkalte merkantilismen, en samling teoretiske tilnærminger før Smith skrev sin «Wealth of Nations». Begrepet «merkantilisme» var det Smith selv som skapte, som en litt nedsettende, felles betegnelse på tidligere økonomer som han mente tok feil i sin tenkning.

Disse økonomene tenderte mot å måle et lands rikdom i monetære verdier, knyttet til overskudd på handel eller mengder av pengemessige reserver, helst i form av edelt metall. Politikk for å sikre slik rikdom, gjennom proteksjonisme, tollpolitikk, opprettelse av handelsmonopoler, men også kolonialisme, var en del av dette.

Smith angrep nær sagt enhver maksime og anbefaling fra merkantilismen. Men før man går inn i disse, bør man holde fast selve utgangspunktet for hele hans analyse: Hos Smith er ikke nasjonenes rikdom en form for statsrikdom, som lå under mye av merkantilismens tenkning. Det er summen av rikdom hos menneskene i samfunnet; produktet av deres arbeid, sammen med arbeidsdelingen, spesialiseringen og det varebyttet som dette krever.

Det er her rikdommen skapes, om det er overskudd i handelen eller i statens regnskaper er mindre interessant. Smith var på ingen måte den eneste tenker i opplysningstiden som tok et slikt utgangspunkt. Men hos han var det programmatisk og konsekvent, og det kom til å legge grunnlaget for senere økonomisk tenkning, om ikke alltid økonomisk praksis. ■

FRE 27.10 KL 21:00
MS SANDNES

FOREDRAG:
KLASSIKEREN - ADAM
SMITH PÅ 45 MINUTTER
MED EINAR LIE



Billetter og mer info

**Idealisme &
nytenkning**

**Habilitet
& litt til
tillit**

Helse

**Finans &
innovasjon**

Konsserter, film & show

Ons 25. okt kl 22:00

Sted: Blåveis

Konsert: Ola Kvaløy m/ band

Tor 26. okt kl 21:30

Sted: Påfyll

Konsert: Jørgen Tjemsland

Fre 27. okt kl 18:00

Sted: Sal 5, Odeon Kino

Kinofilm: After Work (2023)

Premiere!

Debatt på Påfyll etter film

Fre 27. okt kl 21:30

Sted: Gaffel & Karaffel

Show: 5080 Nyhetskanalen

Lør 28. okt kl 14:00

Sted: Sal 5, Odeon Kino

**Kinofilm: The Swedish Theory
of Love (2015)**

Debatt på Gaffel & K. etter film

Lør 28. okt kl 20:00

Sted: Gaffel & Karaffel

Show: 5080 Nyhetskanalen

Lør 28. okt kl 21:00

Sted: Blåveis

**Konsert: Blåsenborg
Rekreasjonslag**



**De superrike,
Sveits og skatte-
flyktningene**

**Gen Z &
det nye
arbeids-
livet**

India

**Psykologi
& økonomi**

**Klima,
natur &
bærekraft**

**AI,
AI, AI!**

**Oljå & det
grønne
skiftet**

**Dyr tid, fattigdom
& superprofitt**



KÅKÅ | nomics

– Nordens **største, beste**
og **morsomste** økonomifestival!
Stavanger, 25.–28. oktober 2023

Billetter og program på kknomics.no

